

LIETUVOS RESPUBLIKOS ŠVIETIMO IR MOKSLO MINISTERIJA
ŠVIETIMO PLĖTOTĖS CENTRAS

Švietimo būklės tyrimų apžvalga

Valstybinės švietimo strategijos 2003–2012 metams
ir Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros
organizacijos rekomendacijų Lietuvai aspektu

Vilnius
2008

UDK 37(474.5)(083)
Šv46

Švietimo ir mokslo ministerija tęsia leidinių, analizuojančių Valstybinės švietimo strategijos 2003–2012 metams įgyvendinimą, leidybą. Šiame leidinyje apibendrinti švietimo būklės tyrimų nuo 2000 iki 2007 metų rezultatai. Šis leidinys skirtas politikams, švietimo vadybininkams, mokslininkams, tyrėjams, studentams bei plačiajai visuomenei.

Pasiūlymus, pastabas, komentarus prašome siųsti Švietimo ir mokslo ministerijos Strateginio planavimo ir analizės skyriaus vedėjui Ričardui Ališauskui (Ricardas.Alisauskas@smm.lt).

REDAKCIŅĖ GRUPĖ:

Virginija Būdienė (pirmininkė)
Ričardas Ališauskas
prof. habil. dr. Marija Barkauskaitė
dr. Rita Dukynaitė
Jolanta Navickaitė
dr. Antanas Valantinas

LEIDINIO RENGĖJAI:

dr. Sandra Balevičienė
Robertas Bartaševičius
Veronika Kožemiakina
Laima Paurienė
dr. Vaiva Vaicekauskienė
dr. Antanas Valantinas
dr. Rima Zablackė

KONSULTAVO:

Indrė Burbulytė, Mirga Skakunova, Giedrė Vėsulaitė

DAILININKAS Romas Dubonis

MAKETUOTOJAS Gintautas Vaitonis

REDAKTORĖ Nijolė Šorienė

Įvadas	4
Švietimo vertinimas įvairių švietimo subjektų požiūriu	5
Ikimokyklinis ir priešmokyklinis ugdymas	8
Bendrasis lavinimas	10
Ugdymo turinys	10
Specialiųjų poreikių turintys mokiniai	13
Mokymosi krūvis	16
Mokyklų tinklo pertvarka	18
Neformalusis vaikų švietimas	19
Mokymo(si) sąlygos	21
Mokytojai	25
Profesinis mokymas	29
Studijos	33
Suaugusiųjų švietimas	35
Švietimo būklės tyrimų sąrašas.....	39
Apie Valstybinę švietimo strategiją 2003–2012 metams	46

2003 m. liepos 4 d. Lietuvos Respublikos Seimo nutarimu patvirtintos Valstybinės švietimo strategijos 2003–2012 metų nuostatos, kurios papildė Valstybės ilgalaikės raidos strategiją, apibrėžia svarbiausius Lietuvos švietimo prioritetus, nustato pagrindinius tikslus, uždavinius ir tolesnes plėtotės gaires.

Skiriami du Valstybinės švietimo strategijos 2003–2012 metų nuostatų įgyvendinimo etapai: pirmasis – 2003–2007 metais, antrasis – 2008–2012 metais. Pasiekus šio strateginio dokumento įgyvendinimo pusiaukelę ir rengiantis pradėti antrąjį reformos etapą, tikslinga apžvelgti Lietuvos švietimo būklės tyrimų rezultatus.

Atliekamais švietimo būklės tyrimais *siekama* įgyvendinti keletą tikslų: stebėti švietimo ir mokslo strateginių planų įgyvendinimą, prognozuoti planuojamų strateginių sprendimų pasekmes ir finansinį veiksmingumą, pagrįsti švietimo kokybės vertinimo rodiklius bei jų sistemą, vertinti švietimo būklę ir raidą. Atliktų švietimo būklės tyrimų rezultatai pristatomi viešam visuomenės svarstymui ir skelbiami Švietimo ir mokslo ministerijos interneto svetainėje adresu http://www.smm.lt/svietimo_bukle/tyrimai_sb.htm

Švietimo būklės tyrimų rezultatai suteikia svarios informacijos, reikalingos numatyti ir plėtoti strategines švietimo reformos kryptis, todėl šie tyrimai, jų duomenys, išvados ir rekomendacijos *naudojami* planuojant veiklą ir priimant sprendimus, tikslinant švietimo prioritetus, analizuojant esamą situaciją.

Šiame leidinyje apžvelgiami Švietimo ir mokslo ministerijos užsakomi švietimo būklės tyrimai, atlikti 2001–2007 metais. Tyrimų rezultatai ir pagrindinės išvados analizuojamos atsižvelgiant į Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos (toliau – EBPO) rekomendacijas Lietuvos švietimo sistemai (2000) ir Valstybinės švietimo strategijos 2003–2012 metų nuostatose numatytus prioritetus, siekius bei plėtotės gaires.

Apžvalgoje pateikiami svarbiausi ir aktualiausi tyrimų duomenys, išryškinantys įvairių švietimo sričių pasiekimus bei problemas. Analizuojami tyrimai sugrupuoti į septynias dalis, apimančias visus švietimo sistemos lygmenis: *ikimokyklinį ir priešmokyklinį ugdymą, bendrąjį lavinimą, profesinį mokymą, studijas ir suaugusiųjų švietimą. Švietimo vertinimo ir mokytojų veiklos tyrimams skirtos atskiros apžvalgos dalys. Leidinio pabaigoje pateikiama visų Švietimo ir mokslo ministerijos užsakymu atliktų tyrimų suvestinė.*

Švietimo vertinimas įvairių švietimo subjektų požiūriu

Siekiant sužinoti visuomenės požiūrį į švietimo būklę 2003 ir 2005 metais buvo atlikti specialūs tyrimai. Pirmasis tyrimas – „**Visuomenės informuotumas apie švietimą ir švietimo vertinimas**“ – atskleidė, kad Lietuvos visuomenė yra informuota apie švietimą ir linkusi teigiamai vertinti tiek švietimo sistemą apskritai, tiek 1998–2003 m. vykusius švietimo sistemos pokyčius. Kaip rodo Lietuvos gyventojų apklausos duomenys, 58 proc. apklaustųjų domėjosi švietimo klausimais ir beveik tiek pat – 60 proc. – teigė, kad informacijos apie švietimo sistemą jiems pakanka. Mokyklų vadovai buvo kritiškesni – jiems atrodė, kad žiniasklaidoje skelbiamos informacijos nepakanka, be to, televizijoje ir komerciniuose dienraščiuose skelbiama informacija yra iškreipta, nes orientuojamasi į skandalus.

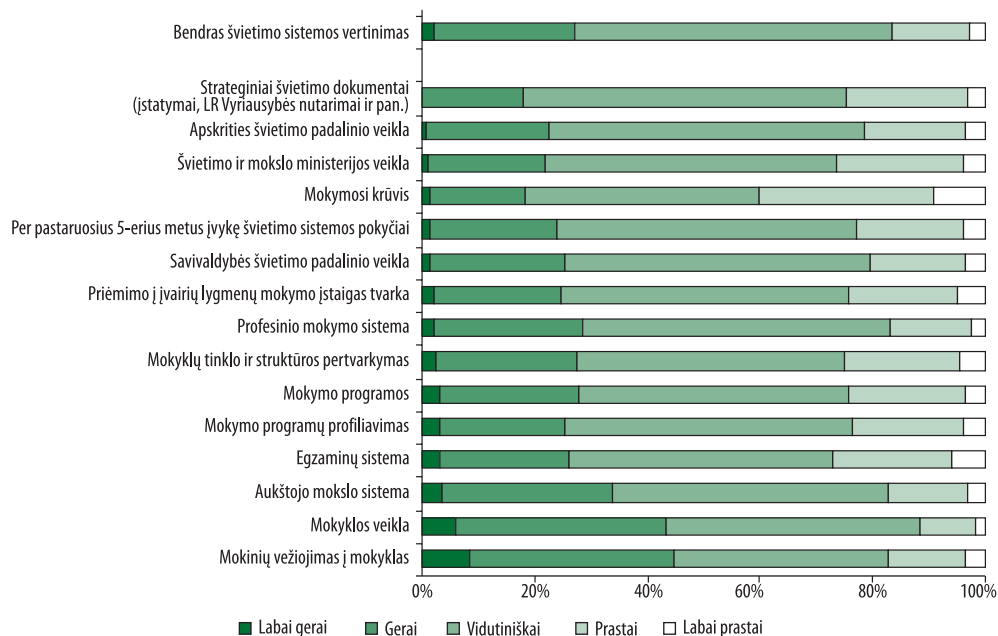
Apklaustieji teigė, kad visuomenė geriausiai informuojama apie mokyklos veiklą, tačiau nepakanka informacijos apie Švietimo ir mokslo ministerijos, apskričių ir savivaldybių švietimo padalinių veiklą ir ypač strateginius Lietuvos švietimo klausimus. Geriau vertinami tie švietimo sistemos elementai, apie kuriuos gyventojai turi daugiau informacijos, o prasčiau tie, apie kuriuos informacijos nepakanka. Pavyzdžiui, beveik niekas nedrįso labai gerai įvertinti strateginių švietimo dokumentų, kuriuos teigiamai vertino užsienio ekspertai, tuo tarpu mokinių vežiojimas į mokyklas gavo daugiausia teigiamų vertinimų iš visų pateiktų įvertinti švietimo aspektų (žr. 1 pav.).

2005 m. atliktas tyrimas „**Skirtingų amžiaus grupių vaikų bei studentų tėvų požiūris į švietimą**“ atskleidė, kad ir šalies gyventojai, ir mokinių bei studentų tėvai švietimą apskritai ir atskirus jo aspektus (mokymosi sąlygas, mokyklos pasirinkimo galimybes, švietimo sistemos atvirumą bei lankstumą) vertina teigiamai (žr. 2 pav.). Išimtis yra švietimo finansavimas, kuris dažniausiai iš visų švietimo aspektų vertinamas neigiamai.

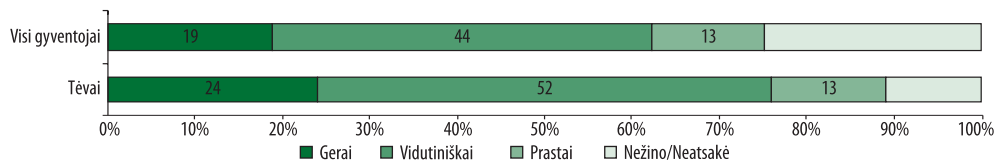
Vertindami svarbiausius švietimo pokyčius pastaraisiais metais tėvai dažniau jiems pritaria. Remiantis tėvų nuomone, labiausiai pagerėjo teikiamo išsilavinimo kokybė (47 proc.), mokytojų kvalifikacija (42 proc.) ir mokymosi galimybės bei mokymosi prieinamumas (40 proc.). Labiausiai pablogėjo vaikų sveikatos priežiūra (39 proc.), saugumas mokykloje (34 proc.) ir mokinių aprūpinimas vadovėliais (32 proc.).

2007 m. apibendrinta projekto *Viešųjų konsultacijų¹ dėl Valstybinės švietimo stra-*

¹ Viešosios konsultacijos – tai valdžios institucijų tarimosi su piliečiais būdas.

1 pav. Švietimo sistemos ir jos elementų vertinimas 2003 m. (proc.)

2 pav. Švietimo sistemos vertinimas 2005 m. (proc.)

teigijos 2003–2012 metų nuostatų įgyvendinimo patirtis. Vertinant jų metu sukauptą informaciją konstatuota, kad:

- 1) švietimo sistemos dalyviams trūksta švietimo plėtotės krypties suvokimo;
- 2) plačioji visuomenė netiki, kad konkrečias švietimo problemas būtų galima išspręsti vadovaujantis strateginiais dokumentais, ji nėra susipažinusi su Valstybine švietimo strategija, nesinaudoja šiuo dokumentu ir jo nesvarsto, tai yra nelaiko sava ir nesiremia kaip veiklos orientyru;
- 3) viešojoje erdvėje Valstybinė švietimo strategija neturi savo politinio „advokato“, nes nei LR Prezidentas, nei LR Seimo partijos, nei besikeičiančios LR Vyriausybės neįgrindžia ja savo politinės darbotvarkės.

Rekomenduota atnaujinant Strategiją siekti aktualumo visai visuomenei. Švietimo tikslų ir kaitos vizija turėtų būti ryškesnė, labiau koncentruota ir atskleidžianti švieti-

mo misiją valstybėje, o dėl jos įgyvendinimo turėtų tartis ne tik švietimo darbuotojai, bet ir plačioji visuomenė. Kuriant Strategijos įgyvendinimo programą reikėtų siekti strateginių nuostatų ir veiksmų programos dermės bei vengti programos žinybiškumo, tai yra neapsiriboti vienos ministerijos veiksmų planu. Be to, būtina atsižvelgti į švietimo kontekstualumą ir susieti švietimo raidos planavimą su aplinkos kaitos tendencijomis bei tempu.

Tyrėjai taip pat siūlo rengiant Valstybinės švietimo strategijos įgyvendinimo programą 2008–2012 metams išryškinti du prioritetus – švietimo kokybę ir prieinamumą, pagal kuriuos būtų numatomi siekiai, tikslai ir uždaviniai.

Projekto metu buvo vertinamos viešųjų konsultacijų galimybės ir ieškota tinkamų konsultacijų modelių. Bandymas svarstyti Valstybinę švietimo strategiją regioninėse grupėse atskleidė, kad dėl švietimo valdymo sukonzentravimo centrinės vykdomosios valdžios lygmenyje kiti švietimo veikėjai nesijaučia turį galių daryti įtaką strateginiams sprendimams. Vienas iš padėties keitimo būdų – Švietimo ir mokslo ministerijai atsisakyti visažinių ekspertų vaidmens ir daugiau įgaliojimų bei atsakomybės suteikti veiksmams visuomeninėms struktūroms. Be to, reikėtų peržiūrėti strateginių sprendimų priėmimo tvarką sudarant sąlygas aktyviau dalyvauti interesų grupėms bei visuomeninėms struktūroms.

Ikimokyklinis ir priešmokyklinis ugdymas

EBPO tyrimo ataskaitoje, nagrinėjant švietimo prieinamumo, lygiateisiškumo ir socialinius klausimus Lietuvoje, buvo konstatuota, kad išplėtotas ikimokyklinis ugdymas padeda užtikrinti mokymo prieinamumą ir nešališkumą, todėl ir Lietuvoje daugiau vaikų turėtų lankyti ikimokyklinio ugdymo įstaigas. Valstybinės švietimo strategijos 2003–2012 metų nuostatose konstatuojama, kad užtikrinant švietimo plėtotės prieinamumą, tęstinumą ir socialinį teisingumą siekiama išplėsti ikimokyklinio ugdymo paslaugas, visų pirma, sudaryti ikimokyklinio ugdymo galimybes socialinę atskirtį patiriantiems ir socialinės rizikos šeimų vaikams.

Tai, kad ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo plėtra yra labai svarbus lygių galimybių švietime bei švietimo prieinamumo užtikrinimo veiksnys, patvirtina tyrimas „**Švietimo pagalba šeimoms, auginančioms ikimokyklinio ir priešmokyklinio amžiaus vaikus**“ (2005). Šio tyrimo duomenimis, švietimo pagalba yra labiau prieinama ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo grupes lankantiems vaikams bei jų šeimoms. Trečdalis ugdymo grupių nelankančių priešmokyklinio amžiaus vaikų tėvų nežino, kur galima gauti pagalbos. Penktadalis priešmokyklinės grupes lankančių vaikų tėvų teigė, kad nežino, kokios pagalbos jų vaikui reikėtų arba kokios įstaigos ją teikia. Tyrimo duomenys atskleidžia, kad ikimokyklinio ugdymo įstaigų mokytojai pripažįsta mažiausiai dėmesio skiriantys tėvų švietimui.

Tyrimas „**Ikimokyklinio ugdymo pasirinkimo galimybės Lietuvoje**“ (2004) atskleidė, kad tėvai nesinaudoja ikimokyklinio ugdymo įstaigų teikiamomis paslaugomis dėl tokių priežasčių:

- *nelankstaus paslaugų organizavimo*. Tėvams ekonomiškai nenaudinga vesti vaiką į vaikų darželį nereguliariai (49,8 proc.).
- *menkos vaikų darželių įvairovės*. Jos pasigenda net 52,7 proc. tėvų, kurių vaikai nelanko darželio. 27,4 proc. tėvų norėtų daugiau darželių, dirbančių pagal specializuotas, netradicines programas. 26,1 proc. tų, kurių materialinė ir socialinė padėtis gera, pasigenda privačių darželių. Blogesnės materialinės ir socialinės padėties tėvus labiausiai domina savaitiniai darželiai, nes jie prioritetą teikia socialinėms paslaugoms. Kaime gyvenantys tėvai jaučia medikų paslaugų stoką vaikų darželyje.
- *abejonių dėl vaikų saugumo darželyje*. 57,8 proc. tėvų nepasitiki vaikų apsauga

nuo fizinių sužalojimų darželyje. 28,4 proc. tėvų nesinaudoja ikimokyklinio ugdymo teikiamomis paslaugomis remdamiesi nuostata, jog darželį lankantys vaikai dažniau serga.

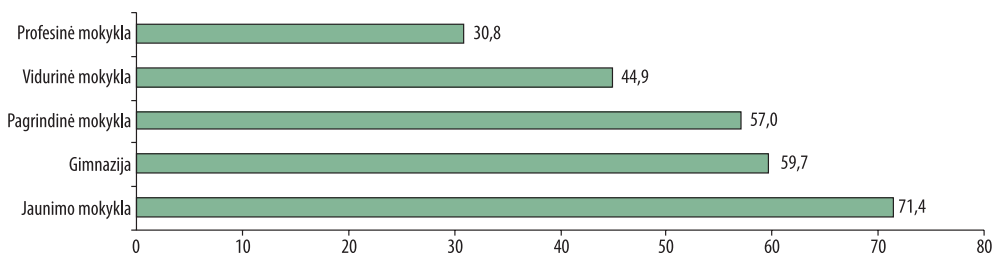
Dabar Lietuvoje ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo įstaigos yra bene vienintelis kelias norint pasiekti ikimokyklinio ir priešmokyklinio amžiaus vaikų turinčius tėvus ir suteikti jiems švietimo pagalbą. Ikimokyklinio ugdymo įstaigų plėtra, jos įvairovė atsižvelgiant į tėvų poreikius gali tapti veiksminga priemone, didinant švietimo prieinamumą, sudarant lygias galimybes ir išsaugant socialinę teisingumą.

Praktiškai visi ikimokyklinio ugdymo plėtros probleminiai klausimai, akcentuoti minėtų tyrimų ataskaitose, atspindėti Ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo plėtros 2007–2012 metų programoje ir jos įgyvendinimo priemonėse. Joje numatyta sukurti ir išbandyti naujus ikimokyklinio ugdymo organizavimo modelius, kaimo vietovėse steigti daugiafunkcinius centrus, diegti naujus švietimo pagalbos teikimo modelius, įgyvendinti tikslines edukacines programas ikimokyklinio ir priešmokyklinio amžiaus vaikus auginančioms šeimoms.

UGDYMO TURINYS

EBPO ataskaitoje Lietuvai ekspertai pateikė keletą rekomendacijų dėl ugdymo turinio tobulinimo. Ekspertai pabrėžė, kad reikia apsvarstyti profiliavimo pasekmes, ypač galimybes įdiegti jį mažose kaimo mokyklose ir riziką, kad mokiniai ne visada galės pasirinkti norimą profilį. Taip pat ekspertai nurodė, kad dėl profiliavimo gali kilti pernelyg ankstyvos specializacijos pavojus. Valstybinės švietimo strategijos 2003–2012 metų nuostatose numatyta paskutinių dvejų metų brandos programos turinį labiau individualizuoti, visiems mokiniams palikti privalomus tik ugdymo turinio branduolį sudarančius dalykus, o kitus dalykus leisti laisvai rinktis.

2005 m. buvo atliktas tyrimas „**Profilinio mokymosi problemos**“, kuris analizavo profilinį mokymąsi Lietuvos bendrojo lavinimo ir profesinėse mokyklose. Tyrimo duomenys atskleidė, kad Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklų 9 ir 10 klasėse yra galimybių pasirinkti mokymosi turinį, tačiau jų nepakanka. Geriausios galimybės rinktis yra sukuriamos gimnazijose ir jaunimo mokyklose, prasčiausios – profesinėse mokyklose.

3 pav. 9 ir 10 klasių mokinių mokymosi dalykų pasirinkimo galimybės skirtingo tipo institucijose (pasitenkinimas, proc.)

Tyrimas parodė, kad dėl profiliavimo teikiamų galimybių 11 ir 12 klasėse išauga mokymosi motyvacija, atsiranda rimtesnis požiūris į mokymąsi, mokiniai mokosi patinkančių dalykų. Tačiau mokymosi motyvacijai neigiamos įtakos turi didelis mokymosi krūvis ir laisvos pamokos tvarkaraštyje. Tyrime buvo nagrinėjama ir profiliavimo įtaka mokymosi krūviui. Nustatyta, kad profiline klasėse jis gerokai padidėja

lyginant su mokymosi krūviu 9 ir 10 klasėse. Mokymosi krūvis yra susijęs ir su pasirinktu profiliu: didesnis krūvis yra realiniame ir humanitariniame profilyje, mažesnis – technologiniame. Ypač didelis meninį profilį pasirinkusių mokinių mokymosi krūvis.

2004 m. atliktas tyrimas „**14–19 metų paauglių, linkusių į praktinę veiklą, mokymosi krypties pasirinkimo galimybės**“, kuriuo siekta išryškinti 14–19 metų paauglių, linkusių į praktinę veiklą, mokymosi krypties bendrojo lavinimo mokykloje ir profesinėje mokykloje pasirinkimo galimybių problematiką Lietuvoje. Tyrimo rezultatai rodo, kad profesinis informavimas pagrindinėse ir vidurinėse mokyklose išplėtotas nepakankamai: mokiniai apie paklausias profesijas dažniausiai sužino patys arba iš draugų, arba iš pažįstamų. Trys penktadaliai mokinių teigė neturintys galimybės pasirinkti technologijų srities programų. Technologijų srities programų pasirinkimo įvairovę ar trūkumą skirtingose mokyklų pakopose lemia technologijų srities programų mokymosi pasiūla, mokyklų turima materialinė bazė, technologijų srities programų pasirinkimo motyvacija.

Valstybinės švietimo strategijos 2003–2012 metų nuostatose pažymima, kad turi būti sudaromos galimybės mokytis ir įgyti išsilavinimą migruojančių šeimų vaikams. 2005 m. atliktas tyrimas „**Užsieniečių vaikų ugdymo organizavimas Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklose**“, kurio tikslas – atskleisti Lietuvos švietimo sistemos sudarytas sąlygas užsieniečių vaikų ugdymui(si) bendrojo lavinimo mokyklose. Tyrimas parodė, kad užsieniečių mokinių ugdymas organizuojamas tais pačiais principais, kaip ir ne užsieniečiams mokiniams. Esminė problema, su kuria susiduria šie vaikai, yra valstybinės (lietuvių) kalbos nemokėjimas. Kiti paminėti sunkumai yra šie: užsieniečiai mokiniai priimami į mokyklas ne pagal pasiekimų lygmenį, o pagal amžių, skirtingų šalių ugdymo programų neatitikimas, ugdymo turinys neorientuotas į tarpkultūriškumą, mokinių adaptavimosi sunkumai. Į aukštesniąją klasę atvykusiems mokiniams iškyla sunkumų dėl skirtingų reikalavimų, pasiekimų vertinimų bei valstybinės (lietuvių) kalbos mokymosi. Sėkmingai bendrauti su mokiniu mokytojui trukdo ir tai, kad jis nemoka užsienio kalbų bei stokoja metodinių žinių, literatūros apie užsieniečių ugdymą. Neigiamą įtaką lietuvių kalbos mokymuisi daro neigiamos nuostatos užsieniečių mokinių atžvilgiu, nepakankamas dėmesys komunikaciniams užsieniečio mokinio poreikiams, patrauklios mokymosi medžiagos ir priemonių stygius.

Užtikrinant švietimo plėtotės kokybę Valstybinės švietimo strategijos 2003–2012 metų nuostatose numatyta stiprinti užsienio kalbų mokymąsi. Siekiama, kad visi vidurinio ugdymo programą baigę mokiniai galėtų bendrauti dviem užsienio kalbo-

mis. 2006 m. buvo atliktas tyrimas „**Ankstyvasis užsienio kalbų mokymas pradinėse klasėse**“. Tyrimo tikslas – įvertinti ankstyvojo užsienio kalbos (anglų) mokymo kokybę pradinėse klasėse. Išanalizavus ketvirtų klasių mokinių anglų kalbos testo rezultatus buvo nustatyta, kad miesto, rajono centro ir kaimo mokyklų mokinių testo rezultatai labai skiriasi. Taip pat paaiškėjo, kad 4,2 proc. tyrime dalyvavusių ketvirtokų pasiekė žemą anglų kalbos pasiekimų lygį, patenkinamą – 30 proc. mokinių, pagrindinį – 55,5 proc. mokinių ir aukštą – 10,1 proc. mokinių. Nustatyta, kad ankstyvojo užsienio kalbų mokymo kokybei įtakos turi ir namų aplinka, ir mokyklos mokymosi aplinka (kabineto įranga, mokymo ir techninės priemonės, mokytojo kuriama aplinka ir kt.).

Valstybinės švietimo strategijos 2003–2012 metų nuostatų įgyvendinimo programos priemonių plane numatyta parengti, patvirtinti ir įgyvendinti lietuvių kalbos ugdymo bendrojo lavinimo mokyklose strategiją (numatytos lietuvių gimtosios ir valstybinės kalbos ugdymo suderinimo kryptys, etapai ir principai). Tuo tikslu 2006 m. buvo atliktas tyrimas „**Lietuvių kalbos (gimtosios ir valstybinės) ugdymo organizavimas bendrojo lavinimo mokyklose**“, kurio duomenys parodė, kad lietuvių kalba ir jos vartojimas yra viena svarbiausių sudedamųjų etninio tapatumo dalių. Visuomenės apklausos duomenimis, dauguma šalies gyventojų teigia, kad reikia saugoti kalbos grynumą. Apklausus mokinius nustatyta, kad labiausiai mokinius lietuvių kalbos pamokose 2004–2005 m. m. vargino nerimas dėl besikeičiančių egzaminų reikalavimų. Kiek daugiau nei pusę mokinių vargino klasikinės ir šiuolaikinės literatūros, tekstų analizės užduotys bei kalbos ir gramatikos pratimai, labai daug reikalaujamos perskaityti literatūros. Keturiems iš dešimties mokinių literatūrinio ir kalbinio ugdymo turinio santykis lietuvių kalbos pamokose atrodo tinkamas. Kiek daugiau nei trečdalis mokinių pageidautų daugiau dėmesio ir pamokų kalbiniam ugdymui. Tyrimo duomenys išryškino skaitymo reikšmę lietuvių kalbos ugdymui ir skaitymo bei jo poreikio skatinimo jau ankstyvojoje vaikystėje svarbą. Didelę įtaką lietuvių kalbos ugdymo kokybei daro ir tėvų išsilavinimas, tėvų skaitymo poreikiai, knygų skaičius namuose.

EBPO ekspertai pateikė rekomendacijas dėl mokyklų kompiuterizavimo. Pasiekus pakankamą įrangos lygmenį mokyklose reikia pereiti nuo informatikos kaip atskiro mokomojo dalyko prie informacinių ir ryšio technologijų įdiegimo į visus mokomuosius dalykus. Tyrimo „**Informacinių ir komunikacinių technologijų naudojimas gerinant mokymą ir mokymosi mokykloje kokybę**“ (2006) tikslas – nustatyti informacinių ir komunikacinių technologijų naudojimo ypatumus gerinant mokymo ir mokymosi mokykloje kokybę. Nustatyta, kad dažniausiai pamokose yra naudojamos tradicinės informacinės komunikacinės technologijos (kompiuteris, magnetofonas, kopijavimo aparatas, spausdintuvas), rečiau – mokomosios kompiuterių programos,

skaitmeniniai projektoriai, labai retai – nešiojamasis kompiuteris, interaktyvioji lenta. Tuo tarpu mokiniai ruošdami namų darbus dažniausiai naudojami kompiuteriu ir spausdintuvu, retai mokomosiomis kompiuterių programomis. Didžiausias veiksnys, lemiantis šių informacinių technologijų naudojimą, yra tai, kad mokiniai ir mokytojai naudoja tik jiems labiausiai prieinamas ir įprastas informacines technologijas.

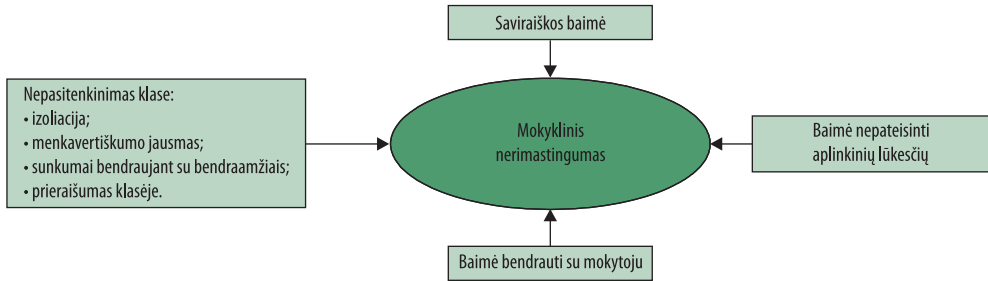
SPECIALIŲJŲ POREIKIŲ TURINTYS MOKINIAI

EBPO rekomendacijose dėl specialiųjų poreikių turinčių vaikų ugdymo primygtinai rekomenduojama atsisakyti požiūrio į negalią kaip į medicinos problemą.

Specialiųjų ugdymo(si) poreikių turinčių vaikų integracijos įvairiais aspektais tyrimai paliečia socialinio teisingumo, švietimo prieinamumo, lygių galimybių užtikrinimo klausimus. Specialiųjų poreikių turinčių asmenų ugdymo problemų sprendimas atsispindi visuose trijuose Valstybinės švietimo strategijos tiksluose bei daugelyje priemonių, skirtų šiems tikslams įgyvendinti.

Specialiųjų poreikių turinčių mokinių integracijos, ugdymo, pagalbos teikimo problematikai nuo 2003 m. buvo skirta 12 tyrimų, iš kurių 9 buvo kompleksinio tyrimo „**Specialiųjų poreikių vaikų integruotas ugdymas**“ sudedamosios dalys. Šios tyrimų serijos pradžia sąlygiškai galima laikyti Vilniaus universiteto atliktą tyrimą „**Specialiųjų poreikių vaikų integravimo problemos**“, kuriame paliesti įvairūs specialiųjų poreikių turinčių vaikų integravimo aspektai, giliau nagrinėti vėlesniuose tyrimuose. Išskirtinis tyrimo bruožas – atkreiptas dėmesys į integruotai ugdomo asmens savijautą kaip pačios integracijos sėkmingo ar nesėkmingo įgyvendinimo rodiklį. Konstatuota, kad „vaikai su negalia nėra kažkokia atskira grupė, su kuria ypatingai nori ar nenori bendrauti bendraamžiai“, t. y. negalia neturi įtakos vaiko bendravimui su bendraamžiais.

Tyrimė „**Bendrojo ugdymo klasėje besimokančio specialiųjų ugdymo(si) poreikių vaiko socialinės-socialinės psichologinės charakteristikos atskleidimas**“ buvo atskleista detalesnė specialiųjų poreikių turinčių vaikų socialinė psichologinė charakteristika, kurioje dėmesį patraukia padidėjęs šių vaikų mokyklinio nerimastingumo lygis lyginant su kitais vaikais. Tyrimo rezultatai rodo, kad vaikų, turinčių negalią, nerimastingumą sukelia tie patys veiksniai kaip ir kitų vaikų, neturinčių specialiųjų poreikių (žr. 4 pav.).

4 pav. Veiksniai, sukiantys specialiųjų poreikių turinčių mokinių mokyklinį nerimastingumą

Atskirų tyrimų rezultatai rodo, kad specialiųjų poreikių turinčių mokinių situacija ugdymo procese yra gana komplikauta. Tyrimo „**Modernių (metakognityvinių) specialiųjų didaktikų (metodikų) rengimas Lietuvos bendrojo lavinimo mokykloje**“ duomenimis, skirtingus ugdymosi poreikius turinčių mokinių buvimas klasėje sukuria situaciją, kai mokytojui sunku klasikiniiais mokymo metodais organizuoti kokybišką mokymo(si) procesą. Mokytojas tik epizodiškai atkreipia dėmesį į specialiųjų poreikių turintį mokinį, labai retai jį įtraukdamas į klasėje vykstančius procesus. Specialiųjų poreikių turintis mokinys bendrojo lavinimo klasėje yra nepakankamai aktyvus, dažnai tiesiog paliekamas vienas su jam skirtomis užduotimis, retai kada aptariamais jo pasiekimais konkrečioje pamokoje, nedažnai jam keliami mokymosi tikslai bendradarbiaujant. Tai, kad mokytojo kompetencija ir specialus pasirengimas darbui su specialiųjų poreikių turinčiais mokiniais įgauna ypatingą reikšmę, rodo ir tyrimo „**Pedagogų profesinės kompetencijos vertinimas specialiųjų poreikių vaikų (ugdymo plėtros) aspektu**“ rezultatai. Šio tyrimo autoriai rekomenduoja specialiuosius pedagogus bendrojo lavinimo mokyklos aukštesniosioms klasėms rengti iš mokytojų, jau įgijusių vieno ar kito dalyko mokytojo kvalifikaciją bei turinčių darbo mokykloje su vaikais praktikos.

Tyrimus „**Pedagoginių psichologinių tarnybų organizavimo ir veiklos planavimo prioritetai tenkinant specialiųjų poreikių turinčių vaikų edukacinius, psichologinius, socialinius poreikius**“ (2004) ir „**Pedagoginių psichologinių tarnybų veiklos veiksmingumas**“ (2006) bei jų rezultatus galima vertinti kaip išskirtinį atvejį. Visų pirma, šie tyrimai apima besikuriančios pedagoginės psichologinės pagalbos mokyklai, mokiniui ir jo tėvams sistemos veiklą ir sudaro galimybę stebėti pačios sistemos plėtros raidą, jos funkcionavimo ypatumus bei koreguoti ne tik tolesnę šios sistemos plėtrą, bet ir jos veiklos filosofiją bei metodologiją. Antra, šių tyrimų rezultatai atskleidžia bendresnius specialiųjų poreikių turinčių mokinių in-

tegracijos aspektus, kurie susiję su mokinių vertinimo ugdymo procese bendra metodologija.

Pirmojo tyrimo (2004) metu buvo tiriami pedagoginių psichologinių tarnybų (toliau – PPT) organizavimo ir veiklos planavimo prioritetai tenkinant ugdytinių edukacinius, psichologinius, socialinius poreikius. Taip pat buvo nagrinėjami PPT veiklos reglamentavimo, veiklos metodologinių pagrindų, atliekamų funkcijų, tenkančio darbo krūvio ir galimybių susidoroti su juo klausimai, buvo aptarti išoriniai, administraciniai pedagoginės psichologinės pagalbos sistemos funkcionavimo aspektai.

Tyrimo rezultatų analizėje ir išvadose pažymima, kad nėra aiškios ir bendros sampratos apie PPT vykdomas funkcijas, todėl būtina kurti nuoseklią PPT sistemos veiklos strategiją, pabrėžiant jų veiklos kokybę. Pastebėta, kad PPT operuoja nepakankamai tiksliais (kartais netgi prieštariniais) duomenimis apie teikiamos pagalbos rodiklius, todėl būtina kaupti PPT duomenų bazę su tam tikrų apibrėžtų rodiklių fiksavimo programa.

PPT, vertindama mokinių raidą ir specialiuosius ugdymo(si) poreikius, daugiau orientuojasi į klinikinę korekcinę paradigmą, akcentuoja nukrypimus nuo teorinės normos ir sutrikimo požymius: vyrauja vertinamoji, o ne rekomendacinė informacija, vertinimo centras – vaiko negalia, o ne negalios situacija ir pan.

Antrame tyrime (2006) nagrinėjama, kaip PPT atliekamas funkcijas vertina teikiamų paslaugų vartotojai (mokytojai, mokiniai, jų tėvai). Šis tyrimas patvirtino jau ankstesniame tyrime pastebėtas tendencijas:

- išsamiausiai PPT atlieka vaiko vertinimo funkciją. Kitų vertinimo ir ugdymo procesų dalyvių lūkesčiai, jų poreikiai nepakankamai analizuojami, jie nėra vertinimo objektas. Dėl tokio vertinimo kryptingumo vaikas tampa problemų priežastimi ir jame glūdi problemų sprendimas. Susiformuoja vienkryptis, į pagalbą vaikui nukreiptas paramos būdas, kurį apibūdina diada „pedagoginė psichologinė tarnyba – mokytojas“, vaikas realiai lieka tik tyrimo ir vertinimo objektas, o ne lygiavertis vertinimo proceso dalyvis.
- Vertinime vyrauja neigiama vertinamoji informacija apie vaiką (akcentuojamas vaiko sutrikimas, o ne jo gebėjimai) ir formali rekomendacinė informacija (rekomendacijos yra šabloniškos, nekonkrečios, be aiškaus adresato). Tai neskatina ugdymo proceso dalyvių (mokytojų ir ypač ugdytinių bei jų tėvų) prisiimti atsakomybės aktualinti ir realizuoti savo kompetencijas.
- Pedagoginė psichologinė tarnyba yra paramos organizacija, labiau orientuota į mokytoją ir mokyklą nei į vaiką ir šeimą. Vaikų ir tėvų galimybės ir ištekliai panaudojami nepakankamai, vaikai ir tėvai kaip lygiaverčiai dalyviai neištraukiami į vertinimo ir ugdymo procesą.

- Santykiai tarp PPT ir ugdymo proceso dalyvių bei mokyklų nėra grįsti partnerystės principais. Bendravimas apibūdinamas kaip labiau vartotojiškas (tikimasi gauti baigtinį produktą, „receptą“), ekspertinis (specialistų nuomonėms suteikiama didesnė vertė nei vaikų ir tėvų nuomonėms), gynybinis (neprišimama atsakomybės už sprendimus ir veiksmus, jį perkeliama kitiems).

Minėti atliktų tyrimų autorių pastebėjimai ir išvados paliečia ne tik specifinius PPT filosofijos ir metodologijos klausimus, bet yra aktualūs ir švietimo sistemos bendrojo lavinimo grandžiai.

Medicininis specialiųjų poreikių turinčių vaikų vertinimo, taip pat ir pagalbos jiems modelis gyvavo daugelį metų, todėl akivaizdu, kad jam įveikti prireiks laiko ir sąmoningų pastangų pradėti kitaip vertinti mokinį, t. y. ne kaip pasyvų, o kaip aktyvų pedagoginio proceso ir pagalbos teikimo proceso dalyvį.

MOKYMO SI KRŪVIS

Mokymosi krūvis tyrimų objektu tapo tris kartus: 2002 m. atliktas tyrimas „**Per didelio mokymo krūvio priešastys ir problemų sprendimo galimybės**“, 2004 m. – „**Mokymosi krūviai bendrojo lavinimo mokykloje**“, 2006 m. – „**Priemonių, skirtų vyresniųjų klasių mokinių mokymosi krūvio mažinimui, veiksmingumas**“. Jeigu du pirmuosius tyrimus galima įvardyti kaip žvalgomuosius, skirtus problemos analizei, tai paskutiniu tyrimu bandyta pažiūrėti, kiek yra veiksmingos šiai problemai spręsti taikytos priemonės.

Pirmojo tyrimo rezultatų analizė ir išvados rodo, kad galima išskirti kelias problemos sprendimo būdų grupes:

- Išoriniai problemos sprendimo būdai, kurie yra už mokyklos įtakos ribų – išsilavinimo standartų konkretinimas, mokymo programų siaurinimas;
- Vidiniai problemos sprendimo būdai, kurie yra mokyklos įtakos zonoje – namų darbų krūvio paskirstymas, kontrolinių darbų tvarkaraščio derinimas, atskirų dalykų sureikšminimas, mokytojų kvalifikacijos tobulinimas, mokymo(si) proceso tobulinimas.

Antrasis tyrimas mokymosi krūvių problemą detalizavo išskirdamas atskiras sritis:

- Mokytojo gebėjimas perteikti dėstomą dalyką – mokytojo aiškinimo nesupranta

- 80,5 proc. aštuntokų, 73,1 proc. devintokų ir 71,3 proc. vienuoliktokų;
- Pasitenkinimas mokymusi, kai gebama suprasti, ką reikia daryti pamokoje (96,6 proc.), mokymosi medžiaga patraukli (93,1 proc.), mokama atlikti užduotis taip, kaip reikalauja mokytojas (90,3 proc.);
  - Mokymosi laiko planavimas – kas septintas mokytojas dažnai pamokose pritrūksta laiko, mokymosi laiko trūkumą jie dažniausiai kompensuoja intensyvindami mokymą, o ne didindami mokymo krūvį namuose;
  - Mokymosi strategijos – dažniausiai mokytojai skatina reprodukcinio mokymosi strategijas (75,9 proc. skatina įsiminti kuo daugiau informacijos, 48,5 proc. – mokyti savarankiškai), rečiausiai skatinama analizuoti, susieti skirtingų dalykų žinias, ypač tai pažymi silpniau besimokantys mokiniai. Mokytojai suvokia mokėjimo mokyti svarbą (71 proc.), bet tik maža jų dalis šį dalyką laiko mokymo(si) proceso prioritetu;
  - Mokytojų pagalba – mokytojai, vertindami savo pagalbą mokiniams, nurodo, kad svarbiausia yra paprastai ir suprantamai išaiškinti užduotis, taikyti įvairius mokymo(si) būdus ir siekti, kad mokiniai suprastų užduoties tikslą. Tuo tarpu individualią pagalbą, daromų klaidų analizę, mokymą mokyti, daromą mokinių pažangą bei jų skatinimą visai nelaiko reikšmingais, todėl mokytojų pagalba tik iš dalies atliepia mokinių poreikius;
  - Mokytojai mokymosi sunkumus sieja su ugdymo turiniu, tačiau nepakankamai dėmesio skiria nuo mokytojo priklausantiems ugdymo proceso veiksniams – mokymo intensyvumui, savo dalyko sureikšminimui, mokinių gebėjimui mokyti, užduočių derinimui su kitų dalykų mokytojais.

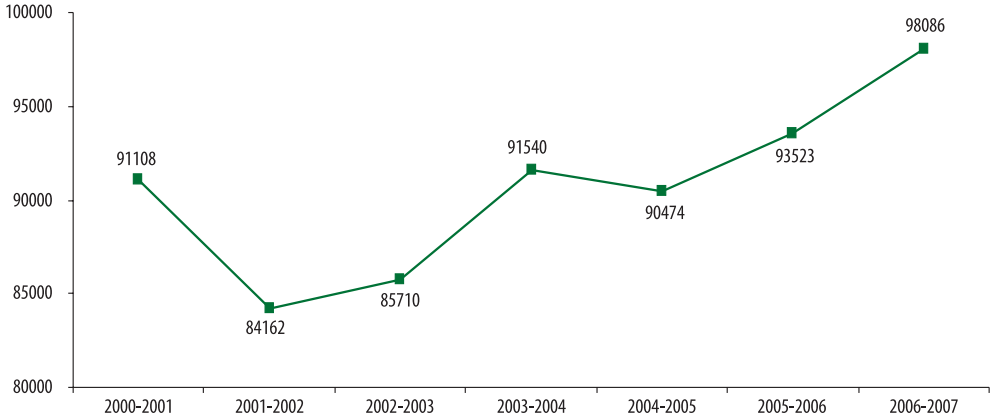
Reguliuojant mokymosi krūvius mokiniai daugiau pagalbos tikisi iš mokytojų. Trys ketvirtadaliai mokinių norėtų, kad mokytojai aiškintų suprantamai ir jie galėtų išmolti per pamokas, pusė – tikėtusi mokytojo pagalbos atliekant užduotis, daugiau nei trečdalis – pageidautų mokytojų dėmesio.

2006 metais atlikto tyrimo duomenimis, dažniausiai taikomos mokinių mokymosi krūvių reguliavimo priemonės yra kontrolinių ir namų darbų derinimas, namų darbų savaitgaliui ir atostogoms neskyrimas. Mokiniai pasigenda didesnės mokytojų atsakomybės, aktualizuoja pamokos kokybę ir mokytojo darbą, pabrėžia, kad mokinių mokymosi krūvių mažinimo priemonių veiksmingumą labiausiai lemia mokytojo kompetencija, jo darbo kokybė.

Minėtų tyrimų rezultatai ir išvados rodo, kad mokymosi krūvio problema yra sprendžiama, bet ryškėja ir tos problemos sprendimo vienpusiškumas: dažniausiai taikomos organizacinės ir išorinės priemonės, per mažai dėmesio skiriama mokymo(si) proceso kokybei gerinti.

MOKYKLŲ TINKLO PERTVARKA

Pertvarkant bendrojo lavinimo mokyklų tinklą, kasmet atliekami mokyklos pasiekiamumo tyrimai (žr. 5 pav.).

5 pav. Į mokyklą vežiojamų mokinių skaičiaus kaita 2000–2006 m.

Tęstinio tyrimo „Mokinių vežiojimo pokyčiai pertvarkant mokyklų tinklą“ duomenys rodo, kad kaimiškose savivaldybėse vidutiniškai į mokyklas vežiojama šiek tiek daugiau nei ketvirtadalis mokinių. Dalis mokinių, kurie nėra vežami į mokyklą, nors gyvena toliau kaip 3 km nuo jos, nėra didelė ir kasmet mažėja (žr. 6 pav.). Vidutinė kelionės trukmė nuo namų iki mokyklos yra pusė valandos. Iki pusės valandos į mokyklą keliauja apie 60 proc. mokinių, nuo pusės iki valandos – apie 35 proc., 5 proc. – ilgiau nei 1 valandą. Nepavyksta įgyvendinti pradinukams nustatytos pusės valandos kelionės į mokyklą normos, nes į mokyklą jie keliauja tuo pačiu transportu kaip ir aukštesniųjų klasių mokiniai. Taip pat atskleista, kad skirtingose savivaldybėse vidutiniai mokinio vežiojimo kaštai skiriasi net tris kartus (nuo 24 iki 74 Lt per mėnesį).

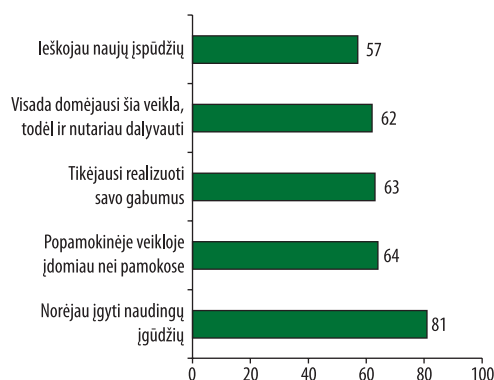

6 pav. Nepavežamų mokinių, gyvenančių toliau kaip 3 km nuo mokyklos, dalies kaita 2000–2005 m. (proc.)

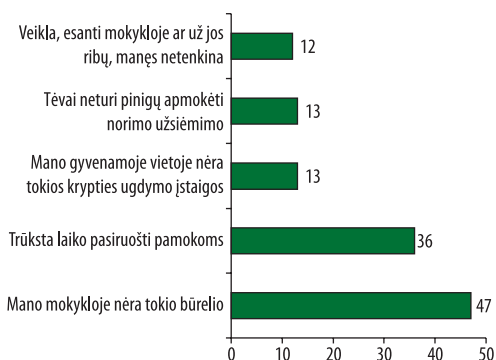
NEFORMALUSIS VAIKŲ ŠVIETIMAS

Siekis plėtoti neformalųjį vaikų švietimą yra fiksuotas Valstybinės švietimo strategijos 2003–2012 metų nuostatose. Šiame dokumente numatyta sukurti lanksčią ir atvirą švietimo struktūrą, sujungiančią bendrąjį lavinimą, profesinį mokymą, studijas, formaliojo ir neformaliojo mokymosi bei savišvietos formas į bendrą švietimo erdvę.

Tyrimas „**Popamokinės veiklos veiksmingumas**“ (2003) parodė, kad pagrindiniai motyvai, skatinantys mokinius dalyvauti popamokinėje veikloje, yra susiję su jų saviraiška, gabumų ir interesų realizavimu. Dalyvavimą popamokinėje veikloje mokiniai sieja ir su žinių bei įgūdžių įgijimu, bet šią veiklą traktuoja kaip tam tikrą alternatyvą, praplečiančią mokyklinių užsiėmimų ribas: įdomesnę, leidžiančią išbandyti įvairių sričių savo gabumus. Šioje veikloje mokiniai realizuoja ir jų amžiuje labai svarbius socializacinius-komunikacinius poreikius: pripažinimo ir įsitvirtinimo bendraamžių grupėse, bendravimo.

7 pav. Pagrindiniai popamokinės veiklos pasirinkimo motyvai (pritarimas, proc.)

8 pav. Pagrindinės nedalyvavimo popamokinėje veikloje priežastys (pritarimas, proc.)

Mokiniai, daugiau dėmesio skiriantys mokslams, aktyviau dalyvauja ir popamokinės veiklos užsiėmimuose. Tačiau aukštesniųjų klasių mokiniai pažymėjo, kad didelis mokymosi krūvis bei laiko stoka yra didžiausios dalyvavimo popamokiniuose užsiėmimuose kliūtys. Kaimo mokyklų mokytojai ir mokiniai atkreipė dėmesį ir į susisiekimo sunkumus.

Dalyvavimas popamokinėje veikloje turi ir švietimo prieinamumo matmenį, nes materialinė šeimos padėtis turi įtakos popamokinės veiklos užsiėmimų lankymui – išplečiamos arba susiaurinamos dalyvavimo galimybės mokamuose užsiėmimuose. Pastebėta tendencija, kad popamokinės veiklos užsiėmimus lanko daugiau mokinių iš pasiturinčių ir vidutinės pajamas gaunančių šeimų.

2006 m. atlikto tyrimo „**Neformaliojo vaikų švietimo sąnaudos ir prieinamu-**

mas“ duomenys rodo, kad neformaliajame vaikų švietime dalyvauja vidutiniškai kas šeštas mokyklinio amžiaus vaikas. Šalies vidurkis yra 18,6 proc., regionuose – minimumas 3,1 proc., o maksimumas 67,7 proc. Šie skaičiai rodo, kad skirtingose savivaldybėse šis apimties rodiklis labai skiriasi. Miestų savivaldybėse neformaliojo vaikų švietimo apimtis yra žymiai didesnė (vidutiniškai dalyvauja 26 proc. mokinių) nei rajonų savivaldybėse (16 proc.). Skiriasi ir neformaliojo vaikų švietimo mokykloms skiriamas finansavimas: jis svyruoja nuo 1100 Lt iki 5760 Lt vienam neformaliojo vaikų švietimo mokyklų ugdytiniui. Vidutiniškai šiam švietimo sektoriui savivaldybėse skiriama 7,2 proc. švietimo biudžeto, tačiau pastebėta itin didelė šio biudžeto dalies įvairovė skirtingose savivaldybėse – nuo 2,2 proc. iki 23,4 proc.

Neformalusis vaikų švietimas atlieka ir svarbią prevencinio darbo funkciją. Lietuvos mokyklose veikia prevencinio darbo grupės, kurių paskirtis – spręsti prevencinio darbo klausimus mokykloje bei organizuoti pagalbos teikimą. Miesto lygiu už prevencinę veiklą atsakingos savivaldybių administracijų prevencinio darbo koordinavimo grupės, kurios turi koordinuoti tarpinstitucinį bendradarbiavimą, teikdamos metodinę, informacinę, konsultacinę ir dalykinę pagalbą prevencinio darbo grupėms mokyklose. 2005 metais atliktas tyrimas „**Prevencinio darbo grupių mokyklose ir koordinavimo grupių savivaldybėse veiklos vertinimas**“ parodė, kad pozityviausiai prevencinės veiklos veiksmingumą vertina šios veiklos organizatoriai, t.y. savivaldybių koordinavimo ir mokyklos prevencinių darbo grupių nariai, o negatyviausiai – mokiniai bei įvairių žinybų specialistai.

Valstybinės švietimo strategijos 2003–2012 metų nuostatose išskeltas siekinys bent dvigubai padidinti jaunimo ir suaugusiųjų, dalyvaujančių nevyriausybinių ir visuomeninių organizacijų veikloje, skaičių, todėl nuo 2003 metų jaunimo visuomeniniam aktyvumui tirti buvo skirti trys tyrimai.

2006 metais atliktas tyrimas „**Mokinių savivaldos įtaka socializacijos procesams**“ parodė, kad mokinių dalyvavimas savivaldoje yra susijęs su sėkmingesne mokinių socializacija. Savivaldos organizacijose dalyvavę mokiniai ir po mokyklos baigimo išlieka aktyvūs visuomenės gyvenime (dalyvauja aukštųjų mokyklų savivaldoje, yra įvairių partijų bei nevyriausybinių organizacijų nariai) ir turi geresnes karjeros galimybes, nes dalyvavimas savivaldoje ugdo mokinių savarankiškumą, pareigingumą ir sąžiningumą, moko prisiimti atsakomybę už savo veiksmus, bendrauti, bendradarbiauti, planuoti savo laiką. Mokiniai taip pat įgyja pasitikėjimo savimi bei vadovavimo įgūdžių.

2004 metais atlikto tyrimo „**Jaunimo dalyvavimas visuomeninių organizacijų ir savivaldos veikloje**“ duomenys rodo, kad tuo metu nors vienoje savivaldos ar visuomeninėje organizacijoje dalyvavo ketvirtadalis jaunimo (25 proc.). Dauguma iš jų

dalyvavo mokyklos savivaldoje, laisvalaikio draugijose, mokinių organizacijose (pavyzdžiui, „Valančiukai“, „Kudirkaičiai“, „Maironiečiai“ ir kt.). Užfiksuota jaunimo dalis (38 proc.), kuris yra absoliučiai apolitiškas – nedalyvavo nė vienuose rinkimuose.

Mokyklos savivaldoje jaunimo aktyvumas daug ryškesnis todėl, kad tokį dalyvavimą skatina pati mokykla: dažnai savivalda yra sudedamoji institucijos veiklos dalis. Kitose srityse, kurioms reikia didesnio asmeninio aktyvumo, pavyzdžiui, visuomeninėse organizacijose, politinėse partijose, dalyvavimo apimtis daug mažesnė.

Labai panašūs duomenys gauti ir 2006 metais, atlikus tyrimą „**16–24 metų amžiaus jaunimo visuomeninis aktyvumas**“. Paaiškėjo, kad visuomeniškai aktyvaus jaunimo dalis padidėjo labai nežymiai – išaugo iki 31 proc. Pastebėta tendencija, kad didėjant jaunimo amžiui, jaunuolių aktyvumas mažėja. Šio tyrimo duomenys padėjo atskleisti ir pagrindines problemas, mažinančias jaunimo aktyvumą:

- *problemos, susijusios su asmeninėmis jaunimo savybėmis* (pasyvumu, motyvacijos neturėjimu, savo interesų ir poreikių neidentifikavimu) ir *ugdyimu* (nepakankama šeimos ir mokyklos įtaka);
- *problemos, susijusios su pačiomis jaunimo organizacijomis* (patrauklių veiklos formų nebuvimas, vadovų kompetencijos stoka ir kt.);
- *finansinės problemos*: vadovų ir jaunimo nežinojimas, kur gauti reikalingą paramą, negebėjimas ją gauti.

1 lentelė. Jaunimo dalyvavimas įvairių organizacijų ir savivaldos veikloje (dalis proc.)

Mokyklos savivaldoje	44,5
Laisvalaikio draugijoje	20,1
Mokinių organizacijoje	10,4
Studentų korporacijoje/asociacijoje	10,3
Politinėje jaunimo organizacijoje	8,5
Vietos savivaldos veikloje	6,6
Visuomeninėje organizacijoje	6,4
Profesinėje sąjungoje	2,8
Visuomeniniame judėjime	1,9
Politinėje organizacijoje	1,6
Profesinėje asociacijoje	0,9
Politinėje partijoje	0,8
Kitose organizacijose	8,7

MOKYMO(SI) SĄLYGOS

2002 m. buvo atliktas tyrimas „**Socialinės pedagoginės vaikų ugdymosi sąlygos Rytų Lietuvoje**“. Tyrimu siekta išnagrinėti socialines pedagogines vaikų ugdymosi sąlygas Rytų Lietuvoje, išsiaiškinti iškylančias problemas ir jų sprendimo būdus. Socialines pedagogines vaikų ugdymosi sąlygas Rytų Lietuvoje, taip pat kituose tautiš-

kai mišriuose regionuose sąlygoja švietimo prieinamumo komplikacijos, sociokultūrinis įvairiatautės aplinkos savitumas, kuriam iki šiol būdingos etnosocialinio pobūdžio įtampos (nepasitikėjimas, socialinė distancija), kintantis tautinis tapatumas. Didžiausi mokyklų su skirtinga mokymo kalba mokinių galimybių skirtumai susiję su galimybių renkantis profesiją skirtumais, kurie savo ruožtu labiausiai sąlygojami lietuvių kalbos mokėjimo lygio. Mokyklos bendruomenė nėra visiškai pasirengusi spręsti įvairovės problemų, linkusi orientuotis į asimiliacines tendencijas ir nekreipti dėmesio į skirtingų tapatumų įvertinimą mokykloje. Valstybinės kalbos mokėjimas yra viena pagrindinių problemų tautiškai mišriuose regionuose. Remiantis tyrimo duomenimis, aukštesniųjų klasių mokinių lietuvių kalbos mokėjimo lygis yra pakankamai aukštas nusakant jį gebėjimu lietuviškai rašyti, skaityti ir kalbėti. Tautinių mažumų mokyklų aukštesniųjų klasių mokinių atžvilgiu valstybinės kalbos mokėjimo problema aktualesnė kaime bei miesteliuose.

2005 m. buvo atliktas tyrimas „**Jaunimo mokyklų veiksmingumas**“. Tyrimo tikslas – išanalizuoti jaunimo mokyklų veiksmingumą. Bendrojo lavinimo mokytojai mano, kad jaunimo mokyklų koncepcija atitinka dabarties švietimo aktualijas. Mokyklų tobulinimas siejamas su valdymo ir finansavimo gerinimo, papildomojo ugdymo ir ikiprofesinio rengimo kokybiška plėtra. Tyrimas atskleidė, kad jaunimo mokyklų auklėtinių galimybes toliau mokytis mokytojai sieja su mokymusi profesinėse mokyklose, suaugusiųjų mokymosi centruose, kursuose. Tik kai kurie mokiniai galėtų sugrįžti į bendrojo lavinimo mokyklas, studijuoti aukštesiose mokyklose. Dauguma jaunimo mokyklos mokinių pripažino tokių mokyklų reikalingumą. Šios mokyklos ypač reikalingos mokiniams, kuriems sunku ar nesiseka mokytis, kurie turi elgesio, drausmės problemų, nesutaria su mokytojais, yra neturtingų tėvų vaikai, antramečiau jantiesiems, turintiems žalingų įpročių.

Mokyklose daugėjant vaikų, turinčių įvairios prigimties problemų, tampa ypač aktualus švietimo pagalbos teikimas mokiniams mokykloje ir už jos ribų. Kad būtų tinkamai organizuotas tokios pagalbos teikimas, svarbu žinoti realų švietimo pagalbos poreikį. Tuo tikslu 2005 m. buvo atliktas tyrimas „**Švietimo pagalba bendrojo lavinimo mokyklų mokiniams**“. Tyrimu siekta nustatyti švietimo pagalbos poreikių „žemėlapi“ – įvairaus pobūdžio sunkumų, problemų paplitimą įvairiose mokinių grupėse, mokymosi pakopose bei atitinkamų institucijų galimybes teikti reikiamą pagalbą, tokios pagalbos teikimo keblumus. Nustatyta, kad didžiausi mokinių patiriami sunkumai yra mokymosi sunkumai – per didelis mokymosi krūvis, netinkamas jo išdėstymas, nuovargis dėl mokymosi. Kitos problemos yra šios: nepagarbus elgesys, konfliktai, bendravimo sunkumai; problemiški santykiai su mokytojais (pa-

siekimų vertinimas, mokytojų nenoras teikti pagalbą esant mokymosi sunkumams), adaptacijos sunkumai (sunku priprasti prie naujos mokyklos aplinkos, bendravimo sunkumai). Tyrimas atskleidė, kad švietimo pagalbos požiūriu problemiška yra specialiųjų poreikių turinčių vaikų situacija. Specialiosios pedagoginės pagalbos poreikiai tenkinami palyginti menkai. Buvo nustatyta, kad mokiniai ir tėvai apie galimą švietimo pagalbą informuojami nepakankamai. Trūksta informacijos apie specialistų (logopedo, psichologo, socialinio pedagogo ir kt.) pagalbos galimybes, apie papildomąjį ugdymą mokykloje, mokytojų taikomus mokymo(si) metodus ir vaikų pasiekimų vertinimą. Gausios dokumentacijos pildymas, didelis mokinių skaičius klasėse, menkas tėvų (globėjų) domėjimasis mokinių mokymusi yra pagrindinės problemos, mokytojams apsunkinančios švietimo pagalbos teikimą.

Valstybinės švietimo strategijos 2003–2012 metų nuostatų įgyvendinimo priemonėse numatyta sudaryti sąlygas mokiniui išsaugoti ir stiprinti sveikatą, užtikrinti nuolatinę jo sveikatos priežiūrą; subalansuoti ir su sveikatos reikalavimais suderinti mokinių mokymosi krūvius. Įgyvendinant Valstybinės švietimo strategijos nuostatas, svarbu įvertinti Lietuvos mokinių sveikatos būklę bei pokyčių tendencijas. Tuo tikslu 2006 m. buvo atliktas tyrimas „**11–12 klasių mokinių sveikata ir jos pokyčiai per 5 metus**“. Tyrimas atskleidė, kad vertinant 11 ir 12 klasių mokinių sveikatos potencialą, svarbiausiomis problemomis reikėtų laikyti prastą imuninę reaktyvumą, didelį dažną psichosomatinio pobūdžio simptomų paplitimą, regos bei laikysenos sutrikimų paplitimą, dažną įvairių vaistų vartojimą. Duomenys parodė problemišką mokyklą baigiančių vaikų psichoemocinės savijautos situaciją: daugiau nei ketvirtadalis vaikų nesijaučia laimingi, dešimtadalis tirtųjų mokykloje nuolat jaučia nerimą ir įtampą, tokiai pat daliai būdingi suicidiniai ketinimai. Pastebėti ir teigiami 11 ir 12 klasių mokinių psichoemocinės savijautos pokyčiai – padidėjo laimingais besijaučiančių vaikų dalis, sumažėjo pykčio, agresijos ir nepalankaus elgesio apraiškų. Svarbiausios mokyklinio nerimo priežastys yra susijusios su abiturso egzaminų baime, negebėjimu jiems tinkamai pasiruošti (dirbti su informacija, planuoti laiką, pasirinkti profilį, egzaminus). Tyrimas pateikė ir pagrindinius 11 ir 12 klasių mokinių sveikatos rizikos veiksnius: gyvenimo būdą, mokymosi krūvius, nesaugią mokyklos aplinką, nepalankius šeimos socialinius veiksnius.

2004 m. tyrimu „**Ugdymo kokybė skirtingų tipų mokyklose: mokyklą pakeitusių vaikų ir jų tėvų požiūris**“ siekta atskleisti ugdymo kokybės skirtumus skirtingo tipo mokyklose. Mokyklos keitimo priežastys buvo suskirstytos į tris grupes: asmeninės (gyvenamosios vietos pakeitimas, vaiko saugumas, adaptacija, vaiko liga, negalia, finansų trūkumas), struktūrinės priežastys (mokyklos struktūros ypatumai, atstumas

iki mokyklos), su ugdymo kokybe susijusios priežastys (ugdymo turinys, mokinių mokymosi pasiekimai, mokymasis ir ugdymas, etosas, ištekliai, mokyklos valdymas). Didžiausia visų priežasčių dalis, dėl kurių mokyklą keitė tyrime dalyvaujantys vaikai, yra susijusi su ugdymo kokybe. Didesnės dalies vaikų, pakeitusių mokyklą, savijauta pagerėjo. Nustatyta, kad ugdymo kokybė mokyklose, įgyvendinančiose pradinio ugdymo programą, vertinama pakankamai teigiamai. Kiek geresnė ugdymo kokybė yra atskirose pradinėse mokyklose bei mokyklose-darželiuose. Ugdymo kokybė pagrindinėse ir vidurinėse mokyklose vertinama pakankamai teigiamai. Esminių skirtumų tarp mokyklų nenustatyta. Ugdymo kokybės skirtumų vertinimas mokyklose, įgyvendinančiose pagrindinio ugdymo programos II dalį ir vidurinį ugdymą, yra panašus, t.y. perėjus į naują bet kurio tipo mokyklą mokiniai ir jų tėvai randa skirtumų daugelyje ugdymo kokybės sričių.

2005 metų tyrimas „**Mokyklą pakeitusių mokinių sėkmingo funkcionavimo naujojoje mokykloje socioedukaciniai veiksniai**“ parodė, kad Lietuvos švietimo sistemoje menkai rūpinamasi mokyklą keičiančiais mokiniais ir jų sėkmingu funkcionavimu, perėjus iš vienos ugdymo institucijos į kitą. Specialiai parengtas ir veikiančias mokinių išlydėjimo/priėmimo programas turi labai maža mokyklų dalis: pavienių mokinių išlydėjimo programas (2 proc.), pavienių mokinių priėmimo programas (4 proc.), mokinių klasės išlydėjimo programas (4 proc.), mokinių klasės priėmimo programas (8 proc.). Nustatyta, kad mokyklą keičiantys mokiniai ir jų tėvai turi didelį poreikį dalyvauti mokyklos keitimo programose/priemonėse ir gauti mokytojų pagalbą. Mokyklose taikomos išlydėjimo/priėmimo priemonės padeda mokinių funkcionavimo sėkmei naujose mokyklose, tačiau nepakankamai skiriama dėmesio socioedukaciniams naujokų sėkmingo funkcionavimo veiksniams. Sisteminio mokyklos keitimo (sąlygoto švietimo sistemos struktūros, mokyklų tinklo ir tipų) atvejais dažniausiai taikomos įvairios pagalbos mokiniams priemonės: įregistruojant vaiką naujoje ir išregistruojant senoje mokykloje mokinio tėvams suteikiama visa rūpima informacija apie mokyklos keitimą, tėvai informuojami apie problemas, su kuriomis susiduria mokiniai mokyklos keitimo metu, ir apie pagalbos reikšmę vaikui adaptuojantis naujoje mokykloje. Nesisteminio mokyklos keitimo (sąlygoto mokinio ir jo šeimos situacijos ir aplinkybių kaitos, specifinių socialinių, psichologinių ar akademinų mokinio poreikių) atveju dažniausiai taikomos panašios priemonės kaip ir sisteminio keitimo atvejais.

EBPO ekspertai, kalbėdami apie tolesnę švietimo reformos vykdymo svarbą, tarp kitų uždavinių nurodė ir būtinybę imtis esminės mokytojų rengimo reformos. Mokytojų rengimui turėtų būti skiriama itin daug dėmesio, nes nuo to labiausiai priklauso mokymo ir mokymo(si) kokybė. Rekomendacijose buvo akcentuotas ir mokytojų kvalifikacijos tobulinimas.

Valstybinės švietimo strategijos 2003–2012 metų nuostatų įgyvendinimo programoje viena iš prioritetinių strateginių krypčių yra personalo kvalifikacijos tobulinimas. Siekiama reorganizuoti mokytojų rengimą ir kvalifikacijos tobulinimą, sukonkretinti reikalavimus mokytojams, sukurti mokytojų kompetencijos plėtotės ir į(si)vertinimo sistemą. Taip pat turėtų būti imamasi priemonių mokyklų vadovų kvalifikacijai tobulinti. Švietimo ir mokslo ministerija tampa realia mokytojų rengimo užsakove.

2004 m. buvo atliktas tyrimas „**Mokytojų kvalifikacijos tobulinimosi poreikių tenkinimas**“, kurio tikslas – atlikti mokytojų kvalifikacijos tobulinimo paslaugų ir mokytojų kvalifikacijos tobulinimosi poreikių analizę. Tyrimo metu nustatyta, kad kvalifikacijos tobulinimo paslaugas teikiančių institucijų atstovai Lietuvos švietimo būklę apibrėžia kaip sparčiai gerėjančią dėl šių kvalifikacijos tobulinimo sistemos aspektų: mokytojų kvalifikacijos sistemos decentralizacijos, finansavimo susiejimo su mokinio krepšeliu, didelės kvalifikacijos tobulinimo programų pasiūlos ir tobulinimo sričių įvairovės, kuriamos mokymo programų vertinimo metodikos, padidėjusio kvalifikacijos tobulinimo sistemos finansavimo ir kvalifikacijos tobulinimo renginių interaktyvumo. Neigiamais aspektais buvo laikomi: aiškios nacionalinės kvalifikacijos tobulinimo strategijos stoka, veiklos tarp skirtingų institucijų pasidalijimo nebuvimas, menka kvalifikacijos tobulinimo renginių kokybės kontrolė, kartais tik formalus su atestacija siejamas mokytojų interesas dalyvauti kvalifikacijos tobulinimo renginiuose, nesutampantys mokytojų interesai su mokyklos administracijos interesais, ne visada tikslingai panaudojamos kvalifikacijai tobulinti skirtos lėšos. Tyrimas atskleidė, kad mokytojams labiausiai rūpi savo dalyko žinių gilinimui skirti renginiai (92 proc.) ir renginiai, skirti mokymo įgūdžiams tobulinti, naujiems mokymo(si) metodams taikyti, mokinių pasiekimams vertinti, mokymo(si) proceso vadybai (90 proc.).

Žmonių išteklių valdymas ir planavimas švietimo sistemoje yra permanentinis procesas, kurio tikslas – aprūpinti mokyklą reikiamais specialistais reikiamu laiku. Mokytojų pasiūlą ir paklausą reguliuoti administracinėmis priemonėmis yra sunku dėl demografinių, urbanizacijos ypatumų, ribotų išteklių, mokytojų atlyginimų ir kitų veiksnių. 2004 m. buvo atliktas tyrimas „**Mokytojų poreikio kaita ir karjeros ypatumai optimizuojant mokyklų tinklą**“. Mokytojų poreikis čia buvo tiriamas kaip darbo rinkos charakteristika, išreiškianti santykį tarp specialistų paklausos ir pasiūlos. Norint valdyti procesus taip, kad kuo mažiau nukentėtų profesinė mokytojų karjera, būtini duomenys apie pedagoginio personalo situaciją mokykloje, apie mokytojų pasiūlą ir paklausą darbo rinkoje. Minėto tyrimo tikslas buvo nustatyti mokytojų poreikio kaitos tendencijas ir karjeros ypatumus pertvarkant mokyklų tinklą ir kintant mokinių skaičiui mokykloje. Tyrimo rezultatai atskleidė problemas, kylančias dėl personalo kaitos pertvarkant mokyklų tinklą:

- Mokinių skaičiaus pokyčiai (mokytojų skaičiaus kitimas nėra didelis, kintant mokinių skaičiui. Net 74 proc. iš vidurinės ir pagrindinės reorganizuotų mokyklų vadovų teigia, kad reorganizacija sumažino mokyklos galimybę pritraukti didesnę mokinių skaičių);
- Pedagoginis krūvis (pagrindinė personalo problema, kurią įvardijo mokyklų vadovai – tai mokytojų darbo krūvio mažėjimas. Tačiau dideliuose miestuose ir savivaldybių centruose dirbančių mokytojų darbo krūvis yra kur kas didesnis nei kaimų ir gyvenviečių mokyklose);
- Mokytojų kvalifikacija (pertvarkant mokyklų tinklą, mažėjant mokinių skaičiui, natūraliai iškyla mokykloje dirbančių mokytojų kvalifikacijos problemos. Aukščiausios kompetencijos mokytojų dalies skirtumai atskirose šalies savivaldybėse yra labai kontrastiški ir atskirais atvejais siekia 5 ir daugiau kartų);
- Mokytojų teritorinis-geografinis mobilumas (urbanizuotose vietovėse, taip pat vietovėse, kur atitinkamos kvalifikacijos ir specializacijos mokytojai yra rengiami, susidaro pasiūlos perteklius, tuo tarpu kituose regionuose ir vietovėse vienos ar kitos specializacijos mokytojų trūksta. Išėitis galėtų būti labai stiprių mokytojų motyvavimo svertų sukūrimas, pritraukiant įvairių šaltinių lėšas, priimant atitinkamus nutarimus vietos savivaldybėse, tobulinant šalies įstatymus ir pan.);
- Personalų kaita ir atsinaujinimas (mažėjant darbo vietų skaičiui, įdarbinama vis mažiau aukštąsias mokyklas baigusiu mokytojų, todėl dalyje mokyklų, kaip parodė tyrimas, auga didesnę darbo stažą turinčių mokytojų skaičius, nevyksta natūralūs mokytojų kaitos procesai);
- Darbo santykių teisinio reguliavimo problemos mokykloje;
- Mokytojų paklausos ir pasiūlos suregulavimo problemos (detalesnė analizė atskleidžia mokytojų paklausos ir pasiūlos netolygumus atskirose šalies teritorijose;

didelės dalies pagrindinių mokyklų mokytojų profesinė karjera dažnai yra visiškai neapibrėžta).

2005 m. atliktas tyrimas „**Mokytojų didaktinės kompetencijos² atitikties šiuolaikiniam švietimo reikalavimams**“. Reikalavimai mokytojų didaktinei kompetencijai keičiasi kintant požiūriui į mokymosi esmę bei galimybes, taip pat kintant nacionaliniams ugdymo tikslams. Gauti tyrimo rezultatai leido konstatuoti, kad Lietuvos mokytojai dirba vadovaudamiesi mokymo (poveikio) paradigma, kai centrinis ugdymo proceso elementas yra mokytojas, o mokiniai tėra užduočių vykdytojai. Tačiau jie taip pat taiko ir sąveikos paradigmą, nors ir rečiau. Šiuo atveju mokytojas, išlaikydamas savo vadovaujamą vaidmenį, tariasi su mokiniais dėl ugdymo proceso organizavimo. Dažniausiai mokytojai naudoja rašymą, aiškinimą ir klausinėjimą, retai – savarankišką ir kūrybišką mokymąsi skatinančius metodus. Pastebėta, kad mokytojų veikloje taikomos šiuolaikinės didaktikos žinios yra fragmentiškos. Jiems trūksta šiuolaikinę pedagoginę sistemą ir mokytojo vaidmenį joje grindžiančių mokslo žinių visumos bei jų taikymo gebėjimų.

2005 m. atliktas tyrimas „**Absolventų, baigusių edukologijos krypties studijas, pasirengimas dirbti švietimo sistemoje ir jų įsidarbinimo analizė**“ atskleidė, kad universitetinių aukštųjų mokyklų studijų programos perkrautos teoriniais dalykais, ypač daug dėmesio skiriant paskaitoms, savarankiškam darbui, tačiau skiriant per mažai laiko praktikai. Atlikus absolventų, baigusių edukologijos krypties studijas, apklausos raštu rezultatų analizę, išryškėjo, kad apie 80 proc. absolventų dirba švietimo institucijose, likusieji 20 proc. pasirinkę tokias veiklos sritis, kuriose galima atskleisti įgytas profesines kompetencijas: komunikavimą, bendravimą, psichologinį pažinimą. Edukologijos krypties studijų absolventai teigiamai vertina tiek neuniversitetinių, tiek universitetinių aukštųjų mokyklų studijų programas, akcentuodami pasirengimą darbui pagal įgytą profesiją. Kaip tobulintiną ir neigiamą aspektą studijų procese absolventai išskyrė praktikų ar praktinių žinių stygių. Šią problemą atskleidė ir studijų programų turinio analizės rezultatai, ir pačių absolventų ar dėstytojų vertinimai.

Įvertinti pedagoginių darbuotojų ikimokyklinėse įstaigose ir bendrojo lavinimo mokyklose skaičiaus kaitą bei poreikius dešimčiai metų ir pateikti konkrečias rekomendacijas darbo jėgos pasiūlos ir paklausos atitikties gerinimui švietimo sektoriuje – 2006 m. tyrėjų grupės iš Kauno atlikto tyrimo „**Pedagogų poreikio prognozė iki 2015 m. Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklose bei ikimokyklinio ugdymo įstaigose**“ tikslas. Tyrime yra išnagrinėtos pirmosios trys žmonių išteklių planavimo

² Didaktinė kompetencija – mokytojo žinios, gebėjimai, požiūriai, vertybės, kitos asmens savybės, sąlygojančios veiksmingą mokymo veiklą.

pakopos. Kiekvienai pakopai yra sudarytas prognozės modelis. *Darbo vietų mokytojams prognozės* modelis remiasi mokinių bei ikimokyklinių įstaigų auklėtinių skaičiaus prognoze bei mokytojų ir mokinių skaičiaus atitiktimi. *Mokytojų skaičiaus prognozės modelio* pagrindą sudaro mokytojų skaičiaus bei pagrindinių charakteristikų, ypač susijusių su mokytojų amžiumi, analizė ir šiuo metu dirbančių mokytojų, kurie liks sistemoje, prognozė. Apibendrinus darbą galima teigti, kad būtina suformuoti nuoseklią mokytojų rengimo bei geografinio pasiskirstymo valdymo politiką. Tikėtina, kad nesiimant priemonių, ateityje Lietuvoje iškils aprūpinimo mokytojais problema. Skaičiavimai rodo, kad iki pat 2015 metų dėl dirbančių mokytojų ir edukologijos krypties studijų absolventų mobilumo stokos, netenkinančių materialinių darbo sąlygų daugelyje vietovių bus juntamas mokytojų trūkumas.

EBPO rekomendacijose pažymima, kad svarbu tęsti Lietuvoje pradėtą ir gerų rezultatų pasiekusią profesinio mokymo reformą. LR Vyriausybė, skirdama finansavimą, profesinį mokymą turi laikyti prioritetine sritimi. Turi būti stiprinamas visų su profesinio mokymo sistema susijusių dalyvių bendradarbiavimas ir veiksmų koordinavimas.

Siekiant efektyviai panaudoti profesiniam mokymui skirtas lėšas, reikia tikslingai suplanuoti priėmimą į profesinio mokymo įstaigas, kad atitinkamos kvalifikacijos darbuotojų pasiūla atitiktų darbo rinkos poreikius. Priešingu atveju investicijos į mokymą yra neefektyvios. Todėl Valstybinės švietimo strategijos 2003–2012 metų nuostatose keliamas uždavinys sukurti Lietuvos mokyklų teikiamų kvalifikacijų ir jų paklausos darbo rinkoje nuolatinio derinimo sistemą.

Mokinių priėmimo į profesines mokyklas tikslingam planavimui reikalinga nuolatinė ir patikima asmenų mokymosi srautų ir įsidarbinimo stebėseną. Todėl tyrimas „**Profesinių mokyklų absolventų sėkmė įsidarbinant**“ (2004) buvo orientuotas į įsidarbinimo stebėsenos rodiklių, jų nustatymo metodikos sukūrimą bei rekomendacijų, kaip atsižvelgiant į minėtus rodiklius optimaliai planuoti priėmimą į profesines mokyklas, teikimą. Tyrimo ataskaitoje akcentuojama, kad absolventų įsidarbinimo stebėseną turi apimti visus profesinio mokymo lygius ir visas veiklos sritis, t. y. ji turi būti visuotinė ir tęstinė. Patikima profesinio mokymo poreikių prognozė galima tik įvairiapusiškai nagrinėjant šalyje ir globaliai vykstančius procesus. Aiškinantis profesinio mokymo poreikius, daugelyje valstybių yra vykdomi specialiai šiam tikslui skirti ūkio sektorių tyrimai. Tokie tyrimai yra pradėti ir Lietuvoje.

Kuo tiksliau profesinio mokymo sistema prognozuos darbo rinkos poreikius ir pagal tas prognozes priims sprendimus dėl profesinio mokymo programų pasiūlos ir jų turinio, tuo daugiau galimybių rasti darbą turės profesinio mokymo sistemos absolventai.

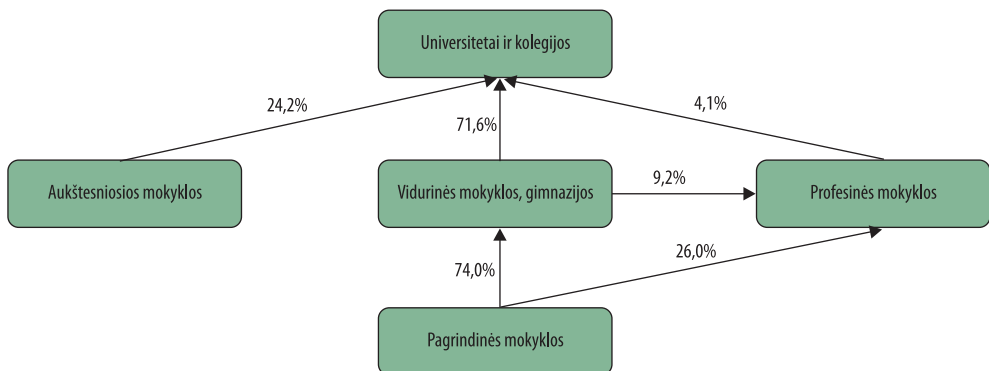
Siekiant nustatyti kylančias problemas inicijuojant ir atnaujinant programas 2003 m. buvo atliktas tyrimas „**Profesinis mokymas ir darbo rinka**“, kuris parodė, kad profesinėms mokykloms rengiant naujas mokymo programas, jų inicijavimo etape susiduriama su tokiomis problemomis:

- nėra aišku, kokios specialybės bus populiaros po kelerių metų;
- surinkta informacija apie padėtį darbo rinkoje dažnai būna prieštaringa;
- profesinių mokymo įstaigų atstovai neturi viešosios politikos ir prognozavimo įgūdžių;
- stinga finansinių ir žmonių išteklių mokymo programoms gerai parengti;
- jaunimas dažnai nesirenka paklausių profesijų.

Profesinių mokyklų mokymo programų uždarymas ir inicijavimas turėtų būti neatsiejamas nuo regiono strateginio planavimo procesų. Dėl žmonių išteklių plėtros, kurios organiškai dalimi yra profesinio mokymo sistema, reikia efektyvios žmonių išteklių vadybos, kuri greta specifinių profesinio mokymo problemų turėtų tapti strateginiu prioritetu. Nesant strateginio konteksto, profesinio mokymo įstaigų blaškymasis, reaguojant į nuolat kintančią darbo rinkos situaciją, yra neišvengiamas.

Tyrimu atskleista, kad profesinio mokymo įstaigos per mažai bendradarbiauja su teritorinėmis darbo biržomis, kurios savo ruožtu daugiau dėmesio skiria darbo rinkos profesinio mokymo tarnyboms. Nors socialinė partnerystė profesinio mokymo srityje vis stiprėja ir skirtingos interesų grupės vis dažniau randa bendrą kalbą, tačiau dar esama nesutarimo taškų tarp profesinio mokymo atstovų ir darbdavių. Jie ypač akivaizdūs organizuojant praktinį mokymą. Darbdaviai priekaištuoja mokymo specialistams, kad profesinių mokymo įstaigų auklėtiniai nėra tinkamai pasirengę profesinei veiklai, savo ruožtu profesinio mokymo atstovai priekaištuoja darbdaviams, kad jie ne tik nesudaro galimybių kokybiškai gamybinei praktikai, bet dažnai išnaudoja praktikantus, nenoriai bendradarbiauja su profesinio mokymo įstaigomis.

EBPO ekspertai pažymi, kad tęsiant profesinio mokymo reformą, reikia siekti, kad jis būtų labiau pritaikytas prie besikeičiančios ekonomikos ir darbo rinkos. Nors

Duomenų šaltinis: STD

Pastaba: nurodyti procentai be specialiųjų mokyklų

pažanga padaryta, EBPO ekspertai mano, kad vis dar lieka nemenkų neatitikimų tarp besikeičiančių darbo rinkos poreikių ir profesinio mokymo pajėgumo tuos poreikius patenkinti.

Šiuo metu Lietuvos darbo rinkoje jaučiamas kvalifikuotų darbininkų trūkumas. Tačiau į profesines mokyklas stoja tik nedidelė (apie 26 proc.) pagrindinį išsilavinimą įgijusių mokinių dalis.

Siekiant darbo jėgos pasiūlos ir darbo rinkos paklausos dermės, būtina nustatyti, kokios priežastys lemia nedidelį profesines mokyklas pasirenkančių mokinių skaičių: mokyklos prestižas, mokinių mokymosi motyvacija ar kitos priežastys? Tyrimo „**Jaunuolių, atėjusių į profesines mokyklas, tokio pasirinkimo motyvai bei tolesnio mokymosi planai ir galimybės**“ (2005) rezultatai parodė, kad pagrindiniai motyvai, kodėl mokiniai renkasi profesines mokyklas, yra galimybė greičiau įgyti specialybę ir tapti savarankiškam, mažesnis mokymosi krūvis, žemi pažymių vidurkiai ir supratimas, kad toliau mokytis bendrojo lavinimo ar aukštojoje mokykloje bus per sunku. Taip pat bendrojo lavinimo mokyklos mokytojų ir tėvų patarimai rinktis profesinę mokyklą.

Profesinių mokyklų mokiniai, lygindami profesinio mokymo įstaigas su bendrojo lavinimo mokyklomis, profesines mokyklas vertino palankiai. Respondentai išvardijo daugiau jų privalumų nei trūkumų (2 lentelė).

2 lentelė. Profesinių mokyklų mokinių įvardyti profesinių mokyklų privalumai ir trūkumai, lyginant su bendrojo lavinimo mokyklomis

PRIVALUMAI	TRŪKUMAI
<ul style="list-style-type: none"> • galimybė greičiau tapti savarankiškam; • kartu su viduriniu išsilavinimu įgyjama specialybė; • lengvesnis, įdomesnis mokymasis; • gaunama stipendija; • geresni (supratingesni, tolerantiškesni, dėmesingesni) mokytojai. 	<ul style="list-style-type: none"> • neigiamas visuomenės požiūris į profesines mokyklas; • triukšminga mokymosi aplinka.

Veiksmingai teikiamos profesinio orientavimo paslaugos yra svarbios tiek švietimo sistemai, tiek darbo rinkai bei jų tarpusavio sąveikai. Jos padeda kuo geriau panaudoti žmonių išteklius, sudarydamos palankesnes aplinkybes užtikrinti, kad žmonių turimi gebėjimai ir interesai sutaptų su esamomis mokymosi ir užimtumo galimybėmis. Šios paslaugos yra svarbiausias mokymo ir užimtumo politikos elementas nacionaliniu, regioniniu ir vietos lygmenimis, taip pat yra sudedamoji aktyvios darbo rinkos politikos dalis. Europos Sąjungos kontekste profesinis orientavimas laikomas

vienu iš svarbiausių veiksnių, skatinančių užimtumą, darbo jėgos prisitaikymą prie darbo rinkos sąlygų, verslumą bei lygias galimybes. Todėl Valstybinėje švietimo strategijoje keliamas uždavinys mokyklose, įgyvendinančiose pagrindinio ir vidurinio ugdymo programas, įdiegti profesinio informavimo ir konsultavimo sistemą.

Siekiant iširti Lietuvos profesinio informavimo, konsultavimo ir orientavimo paslaugų prieinamumą, kokybę ir efektyvumą 2006 m. buvo atliktas tyrimas „**Mokinių profesinis informavimas, konsultavimas ir orientavimas mokyklose**“. Tyrimas parodė, kad mokyklose vykdomas profesinis orientavimas yra nepakankamas ir vyksta vangiai:

- trūksta vientisumo veikiančiai juridinei bazei, kuri išsamiai reglamentuotų profesinio orientavimo politiką, sistemos struktūrą, koordinavimo ir veiklos principus, laiduotų teikiamų paslaugų kokybę bei efektyvumą;
- mokiniams ir jų tėvams trūksta informacijos įvairiais profesinio orientavimo klausimais: profesijos pasirinkimo, profesijos keliamų reikalavimų asmens kompetencijai, stojimo į profesinio mokymo institucijas tvarką ir reikalavimus, tolesnio mokymosi ir studijų galimybes, situaciją darbo rinkoje ir jos poreikius. Informacinių renginių, organizuojamų mokykloje mokinių tėvams, stoka. Didesnė dalis tėvų profesinio orientavimo renginius mokiniams vertina nepakankamai gerai;
- pasigendama vidurinių, pagrindinių ir profesinių mokyklų bendradarbiavimo vaikų supažindinimo su profesijomis ir jų nukreipimo į atitinkamas ugdymo institucijas srityje. Dauguma (apie 70 proc.) mokinių į profesines mokyklas ateina nesupažindinti su jų teikiamomis paslaugomis ir patys nesuvokdami savo pasirinkimo.
- trūksta specialistų pagalbos ir kvalifikuoto pačių pedagogų pasirengimo veiksmingoms profesinėms konsultacijoms. Du penktadaliai klasės auklėtojų savo pasirengimą konsultuoti profesinio orientavimo klausimais vertina kaip nepakankamą.
- trūksta modernių ir įvairesnių profesinio informavimo metodinių priemonių. Mokyklose mažai dėmesio skiriama įvairioms profesinio orientavimo paslaugų formoms bei raiškai. Daugelio mokyklų vadovų nuomone, mokyklose trūksta modernesnių metodinių priemonių (pvz., interneto svetainės profesinio orientavimo klausimais, vaizdo medžiagos ir pan.).

Studijos

EBPO ekspertai, formuluodami Lietuvos švietimo reformos ateities uždavinius, pabrėžė, kad būtina parengti ilgalaikį aukštųjų mokyklų studentų finansavimo planą, kuris apibrėžtų ilgalaikius aukštojo mokslo prieinamumo ir galimybių jo siekti visiems, turintiems reikiamą kvalifikaciją, tikslus bei strategiją, užtikrinančią, kad visi, turintys vidurinę išsilavinimą, nepriklausomai nuo jų ekonominės padėties, gyvenamosios vietovės, lyties, etninės priklausomybės ar kitų nepalankių aplinkybių, galėtų siekti aukštojo mokslo. Valstybinės švietimo strategijos 2003–2012 metų nuostatose taip pat akcentuojamas siekis užtikrinti socialiai teisingas mokymosi ir studijų sąlygas bei išplėtoti lanksčią ir efektyvią finansinės paramos studentams sistemą. Švietimo ir mokslo ministerijos užsakymu atlikti trys tyrimai aukštojo mokslo srityje rodo šių siekių aktualumą.

Statistikos departamento duomenimis, kasmet Lietuvoje didėja studentų skaičius, tačiau ne visi studentai, įstoję į aukštąsias mokyklas, sėkmingai baigia studijas: maždaug kas dešimtas studentas išstoja iš aukštosios mokyklos. Tyrimas „**Studentų išstojimo iš aukštosios mokyklos (nubyrėjimo) priežastys ir mastai**“ (2005) atsklei-

3 lentelė. Studijų nutraukimą lemiantys veiksniai (pritarimas, proc.)

<i>Socialiniai-ekonominiai veiksniai</i>		<i>Asmeninės savybės ir sveikatos ypatybės</i>	
Galimybė užsidirbti užsienyje	72,5%	Psichinės sveikatos pablogėjimas (depresija, nuovargis)	51,8%
Per didelis mokestis už studijas	71,9%	Bendras sveikatos būklės pablogėjimas	43,8%
Pasiūlymas dirbti gerai apmokamą darbą	71,8%	<i>Studijų proceso organizavimas</i>	
Studijų ir darbo nesuderinamumas	64,2%	Didelis mokymosi krūvis	49,5%
Gimdymo ir vaiko priežiūros atostogos	52,7%	Atsitiktinai pasirinkta studijų programa	46,7%
<i>Mokymosi sunkumai</i>		Menka studentų mokymosi motyvacija	38,2%
Akademiniai įsiskolinimai	69%	Neįdomi studijų programa	29,7%
Per didelis įsimenamos informacijos kiekis	41,7%	Konfliktai su dėstytojais	25,7%
Nemokėjimas planuoti, dirbti su literatūra, savarankiškai rengtis seminarams ir pratyboms	41,5%		

dė, kad, studentų nuomone, dažniausiai studijos yra nutraukiamos dėl *socialinių-ekonominių veiksnių*, kiek rečiau dėl *asmeninių savybių ir sveikatos ypatybių, mokymosi sunkumų* bei tam tikrų *studijų proceso organizavimo* aspektų. Visi tyrime dalyvavę respondentai svarbiausiomis išėjimo akademinį atostogų priežastimis laiko per didelį mokymosi krūvį ir atsitiktinį studijų programų pasirinkimą.

Šiuos duomenis patvirtina ir „**Pasirinktų studijų ir mokykloje pasirinkto ugdymo turinio dermės**“ (2005) tyrimo rezultatai, kurie rodo, kad dėl tolesnio mokymosi krypties baigus mokyklą, dažniausiai mokiniai apsisprendžia būdami 18 (28,4 proc.), 17 (21,7 proc.) ar 16 (21,4 proc.) metų. Tačiau dėstytojai teigia, kad dažniausiai po pirmo ar antro kursų dalis studentų pasitraukia iš studijų aukštojoje mokykloje dėl negebėjimo dirbti savarankiškai, menkų žinių, nemokėjimo planuoti laiko, per mažos motyvacijos mokytis pasirinktą specialybę ir netikslaus profilio pasirinkimo.

2006 metais atlikto tyrimo „**Veiksniai, darantys poveikį asmenų, turinčių specialiųjų poreikių, studijoms aukštosiose mokyklose**“ duomenys atskleidė, kad neįgalių asmenų svarbiausi motyvai siekti aukštojo išsilavinimo yra vidinė paskata ir mokyklinės socializacijos eigoje susiformavęs siekis dalyvauti socialiniame gyvenime. Neįgaliųjų, ypač turinčių sunkias negalias, nėra didelis procentas generalinės studentų imties atžvilgiu, todėl tai leidžia tikėtis individualaus ir asmeniško dėmesio neįgaliesiems, kurie dažniausiai yra jauni (19–26 metų) judėjimo ir regos negalių turintys asmenys. Šis tyrimas atskleidė neįgaliųjų asmenų studijų aukštojoje mokykloje veiksnius, kurie, priklausomai nuo jų valdymo, skatina ar trukdo studijuoti aukštojoje mokykloje: socialinis dalyvavimas aukštosios mokyklos gyvenime, aukštosios mokyklos lankstumas, prisiderinimas prie neįgaliojo galimybių ir lengvatos (stojimo ir integracijos į studijas laikotarpiu), aukštųjų mokyklų ir miesto fizinės aplinkos bei transporto pritaikymas, neįgaliesiems palankios aukštosios mokyklos vizija ir politika, studijų plano individualumas ir lankstumas, dėstytojų lankstumas ir kompetencija dirbti su neįgaliaisiais, valstybės, aukštosios mokyklos, šeimos ir neįgaliuosius vienijančių nevyriausybinų organizacijų parama.

EBPO ekspertai taip pat rekomendavo tobulinti mokymo procesą plačiau diegiant interaktyvias studijų formas ir taikant informacines technologijas visuose aukštojo mokslo studijų proceso lygmenyse, kad studentai įgytų daugiau gebėjimų ir įgūdžių ir būtų geriau pasirengę būsimam darbui. Tyrimas „**Aukštųjų mokyklų studentų naudojimas mokymo priemonėmis ir informacijos šaltiniais**“ (2005) rodo, kad Lietuvos studentai naudojami įvairiomis mokymo priemonėmis, tačiau tradicinės mokymo priemonės (spausdinti vadovėliai) populiarsnės už elektronines. Populiariausios elektroninės mokymosi priemonės – dėstytojų paskaitų konspektai internete, kompiuteriniai žodynai ir žinynai, tačiau studentams trūksta informacijos apie duomenų bazes ir kitas internete esančias mokymo priemones.

Suaugusiųjų švietimas

EBPO ekspertai pateikė keletą rekomendacijų dėl suaugusiųjų mokymo tobulinimo. Ekspertai nurodė, kad būtina pasirūpinti, jog Lietuvos suaugusiųjų mokymo įstaigose būtų pereita prie lankstesnės, labiau į suaugusiųjų orientuotos metodikos ir motyvavimo sistemos bei programų, taip pat – įsigyta daugiau ir geresnės kokybės mokomosios medžiagos, vadovėlių, reikiamos įrangos. Buvo rekomenduota suaugusiųjų vidurines mokyklas keisti į suaugusiųjų švietimo centrus, kurie išplėstų savo funkcijas, teiktų ne vien formaliojo švietimo programas. Atkreiptinas dėmesys, kad 2004 m. atliktame tyrime „**Suaugusiųjų tęstinio mokymo galimybių plėtra mokymosi visą gyvenimą strategijos įgyvendinimo kontekste**“ jau konstatuojama, kad per pastaruosius kelerius metus bendrojo lavinimo situacija pagerėjo: padaugėjo mokymo centrų ir besimokančiųjų juose skaičius, pakilo mokymo kokybė, atsirado įvairresnių mokymo formų. Vis dėlto įstaigoms ir toliau trūksta lėšų šiuolaikinei techninei įrangai ir mokymo priemonėms įsigyti, modernioms patalpoms įrengti.

Ekspertai rekomendavo spręsti patyrusių suaugusiųjų mokymo specialistų trūkumo problemą: organizuoti atviruosius ir nuotolinius suaugusiųjų mokymo kursus. 2004 m. tyrimas parodė, kad andragoginės kvalifikacijos ypatumai vis dar nėra aiškiai suvokiami švietėjų bendruomenėje. Realiai andragogų trūksta didesnėje dalyje švietimo įstaigų, nors tik trečdalis apklaustų įstaigų atstovų tai įvardijo kaip problemą.

Buvo rekomenduota skatinti įmonių vadovus kreipti daugiau dėmesio į tęstinio savo darbuotojų profesinio ugdymo svarbą ir už jį sumokėti bei pagalvoti apie darbuotojų mokymo mokesčio įvedimą, kurio tikslas būtų kurti mokymo ir mokymosi kultūrą ir palengvinti valstybei tenkančią kvalifikacijos tobulinimo našta. 2005 m. atliktu tyrimu „**Neformaliojo suaugusiųjų švietimo būklė ir gyventojų bei darbdavių požiūris į neformalų suaugusiųjų švietimą**“ nustatyta, kad dauguma darbdavių organizuoja savo darbuotojų mokymą. Nors absoliuti dauguma apklaustų darbdavių teigiamai nusistatę neformaliojo darbuotojų švietimo atžvilgiu, tačiau yra požymių, kad kartais šis pritarimas yra formalus ir neįgyvendinamas realiai. Sėkmingiausiai tenkinami administracinio personalo, vadovaujančių darbuotojų švietimo poreikiai, daugiausia problemų kyla darbininkų neformaliojo švietimo, rengimo, perkvalifikavimo srityje. Tai iš dalies lemia darbdavių nuostata, kad darbininkams

mokyti reikia mažiausiai. Lėšų trūkumas – pagrindinė neformaliojo švietimo organizavimo problema, su kuria susiduria organizuojantys darbuotojų švietimą, organizavę jį anksčiau ir visai to nedarantys darbdaviai.

Lietuvos suaugusiųjų švietimo būklės tyrimų rezultatai ir išvados taip pat įrodo, jog Valstybinės švietimo strategijos 2003–2012 metų nuostatos tebėra labai aktualios.

Suaugusių gyventojų, dalyvaujančių nevyriausybinų ir visuomeninių organizacijų veikloje, skaičius ir atitinkamos nuostatos yra laikomos vienu iš pagrindinių pilietinės visuomenės rodiklių. Kaip rodo „**Kaimuose ir miesteliuose (gyventojų skaičius iki 30000) gyvenančių suaugusiųjų mokymosi poreikių tyrimas**“ (2004), Lietuva pagal tokių gyventojų skaičių vis dar gerokai atsilieka nuo ES vidurkio. Be to, artimiausioje ateityje ši negatyvi tendencija gali išsilaikyti: didžioji dalis apklaustų gyventojų netiki tokių organizacijų sėkme, yra pasyvūs. Tyrėjai daro prielaidą, kad valstybinio lygiu nesiėmus aktyvinti gyventojų dalyvavimą nevyriausybinų organizacijų veikloje (toliau – NVO), kalbos apie pilietinę visuomenę liks tik tuštoka retorika. Tyrėjai rekomenduoja plėtoti informacijos apie NVO tinklą sklaidą, ypač tarp gyventojų, kurie norėtų dalyvauti, tačiau nežino atitinkamų organizacijų.

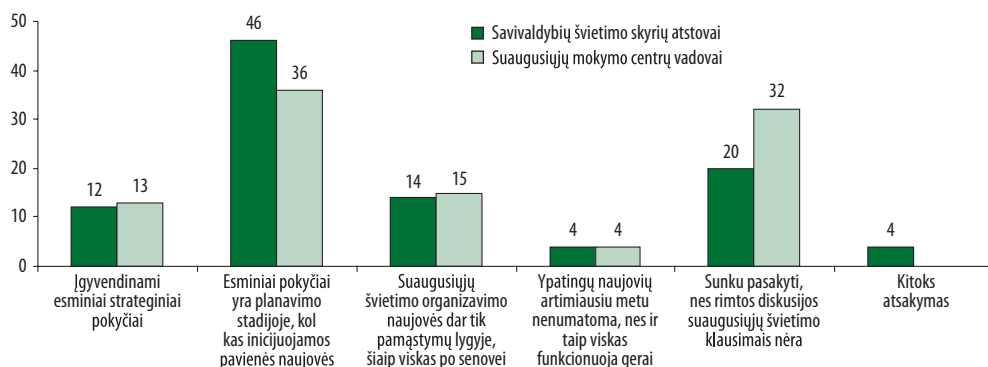
Savivaldybių tarybų veikloje suaugusiųjų švietimui skiriamas labai menkas dėmesys: daugiausia (bet ne visuose rajonuose) rūpinamasi tik bendrojo lavinimo ir mokytojų kvalifikacijos tobulinimo organizavimu. Daliai savivaldybių lygmens atstovų ir specialistų trūksta kompetencijos, patirties; trūksta motyvacijos mokyti, darbdavių suinteresuotumo. Daugelio rajonų švietimo institucijose stinga informacijos apie suaugusiųjų švietimo poreikius, informacijos apie paslaugas sklaida ne visada pakankama. Tyrėjai teigia, kad būtų tikslinga organizuoti gerosios patirties apie suaugusiųjų švietimo organizavimą sklaidą tarp savivaldybių tarybų, komitetų, švietimo padalinų atstovų.

Mokymosi motyvacijos lygis išlieka problemiškas: tyrimų metu užfiksuota didelė dalis suaugusiųjų, kurie mokymosi atžvilgiu yra indiferentiški arba laikosi stereotipinės klišės, kad mokymasis yra jaunų žmonių užsiėmimas. Trečdalis apklaustųjų, vyresnių nei 45 metai, mano, kad mokyti jau per vėlu arba apskritai beprasmiška. 2005 m. tyrimo duomenimis, apie ketvirtadalis suaugusių šalies gyventojų nori dalyvauti ir dalyvauja neformaliuose mokymuose, o penktadalis tai daro savišvietos srityje. 2004 m. tokių gyventojų užfiksuota tik keliais nuošimčiais mažiau. Aktyviausi mokymosi atžvilgiu – jauniausi šalies gyventojai bei didžiųjų miestų gyventojai, turintys aukštesnį išsilavinimą ir gaunantys didesnes pajamas. Nesimokančių, tačiau norinčių mokyti, skaičius panašus visoje Lietuvoje. Pusė tokių gyventojų sąlygas mokymui-

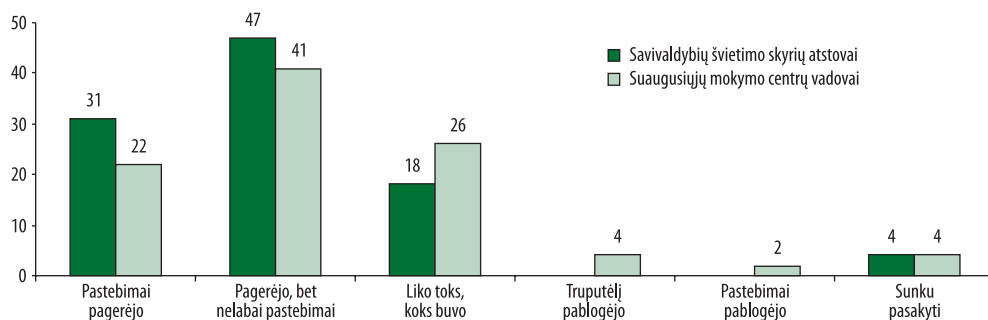
si turi namuose, o trečdalis – sąlygas tobulinti profesinę kvalifikaciją ir/ar dalyvauti savišvietos kursuose turi darbe. Tik truputį daugiau nei penktadaliui šalies gyventojų visiškai užtenka lėšų profesinei kvalifikacijai tobulinti ir dalyvauti savišvietos veikloje.

Mokymosi prieinamumo problemą pabrėžia mažesnių apskričių ir viešojo sektoriaus darbdaviai, kurių požiūriu, mokymo įstaigos yra per toli nuo įmonių ar įstaigų. Mažuma suaugusiųjų šalies gyventojų turi pakankamai informacijos apie įstaigas ir kursus, kuriuose galima tobulinti profesinę kvalifikaciją arba užsiimti savišvieta. Dažniausiai informacijos trūksta nedirbantiems asmenims, žmonėms nuo 45 metų bei pradinį, pagrindinį ar vidurinį išsilavinimą turintiems arba pajamas iki 400 Lt vienam asmeniui šeimoje gaunantiems gyventojams. Neformaliojo švietimo būdu įgyto išsilavinimo pripažinimo problemą akcentavo daugiau nei trečdalis suaugusiųjų mokymą organizuojančių institucijų atstovų.

2007 metais atliktas „Suaugusiųjų švietimo organizavimo būklės savivaldybėse“ tyrimas parodė, kad daugumoje savivaldybių suaugusiųjų švietimo klausimai kol

10 pav. Suaugusiųjų švietimo organizavimo vertinimas (pritarimas, proc.)

11 pav. Suaugusiųjų švietimo organizavimo kaitos pastaraisiais metais vertinimas (pritarimas, proc.)

kas yra planavimo ir pavienių naujovių įgyvendinimo stadijoje, o sistemiskai šia sritimi domimasi kiek daugiau negu penktadalyje savivaldybių. Nors, apklaustųjų nuomone, suaugusiųjų švietimo organizavimas pastaraisiais metais pagerėjo, tačiau daugumoje savivaldybių tai įvyko tik nedideliu mastu.

Aktyvi veikla, naujovių diegimas savivaldybėse daugiausia grindžiamas aktyvių asmenybių iniciatyva, o ne veikia kaip planinga organizuota sistema, nes suaugusiųjų švietimui skiriamas dėmesys neretai yra deklaratyvaus pobūdžio – šis švietimas valstybės ir dalies savivaldybių dokumentuose jau įvardijamas kaip svarbus, jam skiriama dėmesio, bet dažnai nėra paremtas realiais veiksmais. Tarp svarbiausių suaugusiųjų švietimą savivaldybėse plėtoti trukdančių problemų respondentai įvardijo žmonių išteklių problemą, skurdžią suaugusiųjų švietimo institucijų materialinę bazę, valstybinio koordinavimo bei strategijos suaugusiųjų švietimo srityje trūkumą, nepakankamą informuotumą ir suaugusiųjų švietimo problematikos suvokimą, gyventojų ir darbdavių sąmoningumo bei motyvacijos stoką.

Švietimo būklės tyrimų sąrašas

2001-2007 m. Švietimo ir mokslo ministerijos užsakymu atlikti šie švietimo būklės tyrimai

Švietimo sritis	Tyrimo pavadinimas	Atlikimo metai	Tyrimą atliko
Švietimo vertinimas įvairių švietimo subjektų požiūriu	Moksleivių tėvų požiūris į dabartines švietimo problemas	2001	Vilniaus universiteto Filosofijos fakulteto Švietimo politikos centras: V. Būdiėnė (vadovė), dr. R. Zabulionis, dr. R. Želvyš
	Visuomenės informuotumas apie švietimą ir švietimo vertinimas	2003	Vilniaus universiteto mokslininkų grupė: doc. dr. D. Tureikytė (vadovė), prof. dr. A. Dobryninas, doc. dr. A. Poviliūnas, dr. L. Žilinskienė
Ikimokyklinis ir priešmokyklinis ugdymas	Višosios konsultacijos dėl Valstybinės švietimo strategijos 2003–2012 m. nuostatų įgyvendinimo	2007	Tarpinstitucinė tyrėjų grupė: G. Duoblys (vadovas), doc. dr. D. Kuoblys, doc. dr. A. Poviliūnas, E. Prancūkūnienė
	Lietuvos vaikų brandumas mokyklai	2002	Vilniaus pedagoginio universiteto tyrėjų grupė: doc. dr. V. Glebuviėnė (vadovė), doc. dr. B. Grigaitė, doc. dr. O. Monkėvičienė
Speci- aliųjų poreikių turintys moki- niai	Ikimokyklinio ugdymo pasirinkimo galimybės Lietuvoje	2004	Klaipėdos universiteto tyrėjų grupė: doc. dr. I. Jonutytė (vadovė), doc. dr. R. Braslauskienė, N. E. Grinevičienė, doc. dr. R. Jautakytė, A. Norvilienė, doc. dr. S. Petružienė, doc. dr. A. Ruzgienė, I. Vaitkienė, A. Žariėnė
	Itin gabių vaikų ugdymo situacija Lietuvoje	2005	Nepriklausoma tyrėjų grupė: G. Bužinskas (vadovas), dr. L. Kublickienė, S. Samulevičius, I. Šutinienė, K. Trakšėlis, S. Trakšėlienė
Bendrasis lavinimas	Švietimo pagalba šeimoms, auginančioms ikimokyklinio ir priešmokyklinio amžiaus vaikus	2002	Kauno technologijos universiteto tyrėjų grupė: dr. B. Narkevičienė (vadovė), dr. J. Almonaitienė, dr. V. Janilionis
	Specialiųjų poreikių vaikų integravimo problemos	2003	Nepriklausoma tyrėjų grupė: prof. habil. dr. A. Bagdonas (vadovas), dr. A. Brazauskaitė, dr. V. Gevorgianienė, dr. S. Girdzijauskienė, doc. dr. J. Kašalytėnė
	Ugdymo turinys kaip specialiųjų poreikių vaikų socialinio ir edukacinio dalyvavimo prielaida	2003	Šiaulių universiteto tyrėjų grupė: dr. J. Ruškus (vadovas), R. Geležinienė, doc. dr. R. Pocevičienė, I. Urbelytė

Švietimo sritis	Tyrimo pavadinimas	Atlikimo metai	Tyrimą atliko
Bendrasis lavinimas	Pedagogų profesinės kompetencijos vertinimas specialiųjų poreikių vaikų (ugdymo plėtos) aspektu	2003	Šiaulių universiteto tyrėjų grupė: prof. dr. J. Ambrukaitis (vadovas), V. Bagdonienė, S. Rimdeikienė, G. Udrienė
	Pedagoginių psichologinių tarnybų organizavimo ir veiklos planavimo prioritetai tenkinant specialiųjų poreikių turinčių vaikų edukacinius, psichologinius, socialinius poreikius	2003	Šiaulių universiteto tyrėjų grupė: doc. dr. A. Ališauskas (vadovas), R. Kišonienė, A. Mažylienė, O. Šapelytė, J. Urmikienė
	Tėvų, specialistų ir specialiųjų poreikių turinčių vaikų bendradarbiavimo plėtotė ugdymo institucijose	2003	Šiaulių universiteto tyrėjų grupė: dr. S. Ališauskienė (vadovė), L. Miltenienė
	Bendrojo ugdymo klasėje besimokančio specialiųjų ugdymosi poreikių vaiko socialinės psichologinės charakteristikos atskleidimas	2003	Šiaulių universiteto tyrėjų grupė: doc. dr. A. Ališauskas (vadovas), D. Gerulaitis
	Švietimo kokybės vadyba: specialiųjų poreikių vaikų integruotas ugdymas	2003	Šiaulių universiteto tyrėjų grupė: dr. J. Ruškus (vadovas), L. Elijošienė, R. Melienė
	Delinkventiniai vaikai Lietuvos mokyklose	2004	Vilniaus universiteto Sociologijos katedros tyrėjų grupė: prof. dr. A. Dobryninas (vadovas), doc. dr. A. Poviliūnas, doc. dr. D. Tureikytė, dr. L. Žilinskienė
	Pedagoginių psichologinių tarnybų veiklos veiksmingumas	2006	Šiaulių universiteto Socialinių tyrimų mokslinio centro tyrėjų grupė: prof. dr. J. Ruškus (vadovas), doc. dr. A. Ališauskas, O. Šapelytė
	Pedagoginės psichologinės pagalbos mokykloje efektyvumas (mokyklų psichologų, socialinių pedagogų, specialiųjų pedagogų, mokytojų padėjų funkcijos mokyklose pagal pareigines instrukcijas ir realų darbo krūvį)	2006	Vilniaus pedagoginio universiteto Socialinės komunikacijos instituto tyrėjų grupė: doc. dr. G. Kvieskienė (vadovė), doc. dr. V. Indrašienė, O. Merfeldaitė, V. Suboč, prof. habil. dr. V. Targamadzė, Dž. Valeckienė
	Socialinių bei specialiųjų pedagogų, mokyklų psichologų ir bibliotekinių kvalifikacijos tobulinimas	2007	UAB „Factus Dominus“; J. Baltrušaitienė (vadovė), M. Baltrušaitis, K. Tarnauskas

Švietimo sritis	Tyrimo pavadinimas	Atlikimo metai	Tyrimą atliko
Bendrasis lavinimas	Specialiųjų poreikių turinčių asmenų (iki 21 m.) mokymosi aprėptis	2007	UAB „Factus Dominus“: A. Segalovičius
	Psichologinės, specialiosios pedagoginės ir specialiosios pagalbos bendrojo lavinimo mokiniams lygis	2007	Šiaulių universitetas: doc. dr. S. Ališauskienė (vadovė), doc. dr. A. Ališauskas, dr. D. Gerulaitis, dr. L. Miltenienė, O. Šapelytė
Mokymosi krūviai	Per didelio mokymo krūvio priežastys ir problemų sprendimo galimybės	2002	Vilniaus pedagoginio universiteto Sociologinių švietimo tyrimų laboratorija
	Nesėkmingo mokymosi mastai ir priežastys	2003	Vilniaus pedagoginio universiteto tyrėjų grupė: prof. habil. dr. M. Barkauskaitė (vadovė), doc. dr. M. Gaigalienė, A. Guoba, doc. dr. V. Indrašienė, doc. dr. R. Vasiliauskas, doc. dr. R. Prakapas, doc. dr. V. Rimkevičienė, doc. dr. D. Survutaitė
Ugdymo turinys	Mokymosi krūviai bendrojo lavinimo mokykloje	2004	Vilniaus pedagoginio universiteto tyrėjų grupė: prof. habil. dr. M. Barkauskaitė (vadovė), dr. R. Dačiulytė, doc. dr. M. Gaigalienė, A. Guoba, doc. dr. V. Indrašienė, habil. dr. E. Martišauskienė, dr. S. Zybartas
	Priemonių, skirtų vyresnių klasių mokinių mokymosi krūvio mažinimui, veiksmingumas	2006	UAB „Factus Dominus“: dr. D. Žvirdauskas (vadovas), dr. V. Adaškevičienė, K. Tarnauskas, R. Žvirdauskienė
Ugdymo turinys	14–19 metų paauglių, linkusių į praktinę veiklą, mokymosi krypties pasirinkimo galimybės	2004	Tarpinstitucinė tyrėjų grupė: dr. A. Ramanauskaitė (vadovė), D. Bukantaitė, dr. V. Indrašienė, prof. habil. dr. R. Laužackas, L. Statauskienė, prof. habil. dr. V. Targamadzė
	Užsieniečių vaikų ugdymo organizavimas Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklose	2005	Tarpinstitucinė tyrėjų grupė: doc. dr. V. Žydziumaitė (vadovė), S. Jonušaitė, dr. E. Katiliūtė, doc. dr. R. Kučinskienė, prof. dr. L. Rupšienė, doc. dr. S. Saulėtienė
Bendrasis lavinimas	Užsienio kalbų mokymas pradinėse klasėse	2005	Vilniaus universiteto Filosofijos fakulteto tyrėjų grupė: doc. dr. T. Bulajeva (vadovė), N. Burneikaitė, doc. dr. M. Ramonienė, doc. dr. D. Šileikaitė

Švietimo sritis	Tyrimo pavadinimas	Atlikimo metai	Tyrimą atliko
Bendrasis lavinimas	Profilinio mokymosi problemos	2005	UAB „Factus Dominus“: A. Telšienė (vadovė), dr. V. Adaškevičienė, J. Baltrušaitienė, dr. D. Urbonaitė-Šlyžiuviene, K. Tarnauskas, dr. D. Žvirdauskas
	Lietuvių kalbos (gimtosios ir valstybinės) ugdymo organizavimas bendrojo lavinimo mokyklose	2006	Vilniaus pedagoginio universiteto Socialinės komunikacijos instituto tyrėjų grupė, vadovas – G. Bužinskas
	Ankstyvasis užsienio kalbų mokymas pradinėse klasėse	2006	Vilniaus universiteto tyrėjų grupė: doc. dr. T. Bulajeva (vadovė), N. Burneikaitė, doc. dr. L. Duoblienė
	Informacinių ir komunikacinių technologijų naudojimas gerinant mokymo ir mokymosi mokykloje kokybę	2006	UAB „Factus Dominus“: dr. D. Žvirdauskas (vadovas), dr. V. Adaškevičienė, P. Baltutis, K. Tarnauskas, R. Žvirdauskienė
	Socialinės pedagoginės vaikų ugdymosi sąlygos Rytų Lietuvoje	2002	Tarpinstitucinė tyrėjų grupė: dr. T. Tamošiūnas (vadovas), J. Bondarenko, D. Filipavičienė, E. Krukauskienė, S. Samulevičius, I. Šutinienė, I. Trinkūnienė
	Ugdymo kokybė skirtingų tipų mokyklose: mokyklą pakeitusių vaikų ir jų tėvų požiūris	2004	Klaipėdos universiteto tyrėjų grupė: prof. dr. L. Rupsienė (vadovė), doc. dr. R. Jautakytė, doc. dr. R. Kučinskienė, prof. habil. dr. O. Tijiūnė, R. Saveljeva, doc. dr. A. Zulumskytė, dr. L. Žukauskienė
	Švietimo pagalba bendrojo lavinimo mokyklų mokiniams	2005	Nepriklausoma tyrėjų grupė: G. Bužinskas (vadovas), dr. L. Kublicienė, S. Samulevičius, I. Šutinienė, K. Trakšelis, S. Trakšėlienė
	Jaunimo mokyklų veiksmingumas	2005	Vilniaus pedagoginio universiteto tyrėjų grupė: doc. dr. V. Rimkevičienė (vadovė), prof. habil. dr. M. Barkauskaitė, doc. dr. M. Gaičienė, doc. dr. V. Indrašienė, O. Malinauskienė, doc. dr. V. Rimkevičienė, prof. habil. dr. V. Targamadzė
	11–12 klasių mokinių sveikatos pokyčiai ir sveikatos būsenos dinamika per pastaruosius 5 mokslo metus	2006	Tarpinstitucinė tyrėjų grupė: doc. dr. V. Juškėlienė (vadovė), prof. habil. dr. J. Kalibatas, S. Naudžitiūtė, doc. dr. R. Proškuviene, doc. dr. S. Ustilaitė

Švietimo sritis	Tyrimo pavadinimas	Atlikimo metai	Tyrimą atliko
Mokyklų tinklo pertvarka	Mokyklų tinklo pertvarka ir moksleivių vežiojimo būklė	2003	Tarpinstitucinė tyrėjų grupė: prof. habil. dr. G. Merkys (vadovas), S. Balčiūnas, R. Čiužas, S. Jonušaitė, R. Kalinauskaitė, V. Priščalkienė, D. Urbonaitė-Slyžiuviene, S. Vaitkevičius
	Mokinių vežiojimo pokyčiai pertvarkant mokyklų tinklą	2006	Tarpinstitucinė tyrėjų grupė: prof. habil. dr. G. Merkys (vadovas), S. Balčiūnas, R. Kalinauskaitė, R. Merkienė, D. Urbonaitė-Slyžiuviene
	Papildomasis ugdymas moksleivių socializacijos kontekste	2001	Vilniaus pedagoginio universiteto Sociologinių švietimo tyrimų laboratorija
	Popamokinės veiklos veiksmingumas	2003	Vilniaus pedagoginio universiteto Sociologinių švietimo tyrimų laboratorija
	Jaunimo dalyvavimas visuomeninių organizacijų ir savivaldos veikloje	2004	Vilniaus pedagoginio universiteto tyrėjų grupė: G. Bužinskas (vadovas), D. Filipavičienė, doc. dr. T. Tamošiūnas, I. Saveikienė
	Prevenicinio darbo grupių mokyklose ir koordinavimo grupių savivaldybėse veiklos vertinimas	2005	UAB „Factus Dominus“: K. Tarnauskas (vadovas), dr. V. Adaškevičienė, J. Baltrušaitienė, O. Ušparaitė, D. Žvirdauskas
	16–24 metų amžiaus jaunimo visuomeninis aktyvumas	2006	Vilniaus pedagoginio universiteto tyrėjų grupė: doc. dr. I. Zaleskienė (vadovė), doc. dr. G. Kvieskienė, R. Gulbinas, G. Žemaitytė-Mišnienė
	Mokinių savivaldos įtaka socializacijos procesams	2006	UAB „Factus Dominus“: dr. V. Adaškevičienė (vadovė), dr. D. Žvirdauskas
	Neformaliojo vaikų švietimo sąnaudos ir prieinamumas	2006	Vilniaus pedagoginio universiteto Socialinės komunikacijos instituto tyrėjų grupė: doc. dr. G. Kvieskienė (vadovė), prof. habil. dr. B. Bitinas, D. Mockevičienė, O. Petronienė, dr. R. Prakapas
	Mokytojai	Lietuvos pedagogų duomenų bazės kokybinis laidavimas, tyrimas (regioninė specifika) ir pedagogų poreikio prognozė	2001
Lietuvos pedagogų kvalifikacijos tobulinimo sistemos kaitos analizė		2001	Nepriklausoma tyrėjų grupė: G. Bužinskas (vadovas), S. Ignatavičius, dr. T. Tamošiūnas

Švietimo sritis	Tyrimo pavadinimas	Atlikimo metai	Tyrimą atliko
	Mokytojų požiūris į darbą, jo vertinimą ir jo apmokėjimo būklė	2002	Socialinių tyrimų instituto tyrėjų grupė: prof. habil. dr. A. V. Matulionis (vadovas), doc. dr. R. Lazutka
	Mokytojų kvalifikacijos tobulinimo finansavimo problemos savivaldybėse	2003	Socialinių tyrimų institutas: prof. habil. dr. A.V. Matulionis (vadovas), doc. dr. A. Valantiejus
	Mokytojų poreikio kaita ir profesinės karjeros ypatumai optimizuojant mokyklų tinklą	2004	Tarpinstitucinė tyrėjų grupė: prof. habil. dr. G. Merkys (vadovas), S. Balčiūnas, R. Brašiškis, S. Jonušaitė, R. Merkienė, S. Tiškutė
	Mokytojų kvalifikacijos tobulinimosi poreikių tenkinimas	2004	Vilniaus universiteto Sociologijos katedros tyrėjų grupė: doc. dr. D. Tureikytė (vadovė), prof. dr. A. Dobryninas, M. Kirvelevičius, J. Pipiraitė, doc. dr. A. Poviliūnas, dr. L. Žilinskienė
	Mokytojų didaktinės kompetencijos atitiktis šiuolaikiniams švietimo reikalavimams	2005	Kauno technologijos universiteto Edukologijos instituto tyrėjų grupė: prof. habil. dr. P. Jucevičienė (vadovė), doc. dr. N. Bankauskienė, dr. B. Simonaitienė, prof. habil. dr. L. Šiaučukėnienė
	Absolventų, baigusių edukologijos krypties studijas, pasirengimas dirbti švietimo sistemoje, jų įsidarbinimo analizė	2005	UAB „Factus Dominus“: dr. D. Žvirdauskas (vadovas), dr. V. Adaškevičienė, K. Tarnauskas
	Mokytojų poreikio prognozė iki 2015 m. Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklose bei ikimokyklinio ugdymo įstaigose	2006	Tarpinstitucinė tyrėjų grupė: prof. habil. dr. G. Merkys (vadovas), S. Andruskaitė, S. Balčiūnas, K. Jatkauskas, S. Jonušaitė, J. Misiovič, dr. D. Urbonaitė-Slyžiuviene
	Profesinis rengimas ir darbo rinka	2003	Socialinės analizės ir konsultacijų centras
	Profesinių mokyklų absolventų sėkmė įsidarbinant	2004	Nepriklausoma tyrėjų grupė: prof. dr. V. Dienys (vadovas), J. Baranauskas, G. Beleckienė, I. Gumbelvičiūtė, V. Pavilonytė, D. Prialauskas, L. Vaitkutė, R. Valiukevičienė
	Jaunuolių, atėjusių mokyti į profesines mokyklas, tokio pasirinkimo motyvai bei tolesnio mokymosi planai ir galimybės	2005	Vytauto Didžiojo universiteto tyrėjų grupė: prof. habil. dr. R. Laužackas, dr. D. Bukantaitė, L. Martinkaitė, dr. A. Ramanauskaitė, L. Raudonytė
Mokinių profesinis informavimas, konsultavimas ir orientavimas mokyklose	2006	Vilniaus pedagoginio universiteto tyrėjų grupė: doc. dr. V. Indrašienė (vadovė), doc. dr. M. Gaigalienė, L. Grimytė, A. Railienė, doc. dr. V. Rimkevičienė	

Švietimo sritis	Tyrimo pavadinimas	Atlikimo metai	Tyrimą atliko
Studijos	Kolegijų absolventų kvalifikacijos vertinimo rezultatų analizė	2003	Lietuvos prekybos, pramonės ir amatų rūmų asociacija
	Pasirinktų studijų ir mokykloje pasirinkto ugdymo turinio dermė	2005	UAB „Factus Dominus“: R. Kalinauskaitė (vadovė), dr. V. Adaškevičienė, K. Tarnauskas, D. Žvirdauskas
	Studentų išstojimo iš aukštosios mokyklos (nubyrėjimo) priežastys ir mastai	2005	Vilniaus pedagoginio universiteto tyrėjų grupė, vadovė – prof. habil. dr. M. Barkauskaitė
	Aukštųjų mokyklų studentų naudojimas mokymo priemonėmis ir informacijos šaltiniais	2005	Tarpinstitucinė tyrėjų grupė: prof. habil. dr. M. Barkauskaitė, E. Banionytė, doc. dr. J. Dautaras, A. Guoba, prof. habil. dr. E. Martišauskienė, doc. dr. P. Pečiuliauskienė, dr. L. Statauskienė
	Veiksniai, darantys poveikį asmenų, turinčių specialiąją poreikį, studijoms aukštosiose mokyklose	2006	Šiaulių universiteto Socialinių tyrimų mokslinio centro tyrėjų grupė: prof. dr. J. Ruškus (vadovas), doc. dr. A. Blinstrubas, M. Daugėla, doc. dr. G. Šaparnis, S. Žukauskas
	Kaimuose ir miesteliuose (gyventojų skaičius iki 30000) gyvenančių suaugusiųjų mokymosi poreikių tyrimo ataskaita	2004	Nepriklausoma tyrėjų grupė: doc. dr. T. Tamošiūnas (vadovas), O. Guseva, D. Filipavičienė, I. Šutinienė
Suaugusiųjų švietimas	Suaugusiųjų tęstinio mokymo galimybių plėtra mokymosi visą gyvenimą strategijos įgyvendinimo kontekste	2004	Tarpinstitucinė tyrėjų grupė: dr. T. Tamošiūnas (vadovas), dr. G. Linkaitytė, K. Matulevičiūtė, G. Meilūnaitė, dr. D. Tureikytė, I. Šutinienė, L. Žilinskaitė
	Neformaliojo suaugusiųjų švietimo būklė ir gyventojų bei darbdavių požiūris į neformalųjį suaugusiųjų švietimą	2005	Nepriklausoma tyrėjų grupė: doc. dr. T. Tamošiūnas (vadovas), O. Guseva, D. Filipavičienė, I. Šutinienė
	Seniūnijoje veikiančio nuotolinio mokymo (si) paslaugų centro samprata	2007	Vilniaus pedagoginio universiteto Sociologijos ir politikos tyrimų centras: prof. habil. dr. V. Pruskus (vadovas), S. Ignatavičius, D. Ruškytė

Apie Valstybinę švietimo strategiją 2003–2012 metams

DOKUMENTAI

Lietuvos švietimo plėtotės strateginės nuostatos. Švietimo gairės 2003–2012 metai. Projektas (2002). Vilnius: „Dialogas“.

Lietuvos Respublikos Seimo 2003 m. liepos 4 d. nutarimas Nr. IX-1700 „Dėl Valstybinės švietimo strategijos 2003–2012 metų nuostatų“.

Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. sausio 24 d. nutarimas Nr. 82 „Dėl Valstybinės švietimo strategijos 2003–2012 metų nuostatų įgyvendinimo programos patvirtinimo“.

LEIDINIAI

Valstybinės švietimo strategijos įgyvendinimas 2003–2007. Medžiaga diskusijoms (2007). Vilnius: Švietimo aprūpinimo centras.

Kas padaryta įgyvendinant Valstybinę švietimo strategiją? Švietimo problemos analizė, 2007, rugsėjis Nr. 5(16). Vilnius: Švietimo aprūpinimo centras.

Daugiau informacijos apie Valstybinę švietimo strategiją ir jos įgyvendinimą galima rasti internete adresu <http://www.smm.lt/strategija>

Pastabos

Pastabos

ŠVIETIMO BŪKLĖS TYRIMŲ APŽVALGA

Valstybinės švietimo strategijos 2003–2012 metams ir Ekonominio ir Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos rekomendacijų Lietuvai aspektu

2008-03-14. Tiražas 1500 egz.

Išleido Švietimo ir mokslo ministerijos Švietimo aprūpinimo centras, Geležinio Vilko g. 12, LT-01112 Vilnius
Spausdino